ЗАҢ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ, ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№1 | 2025

ZANMEDIA.KZ

ӨМІРІ – ӨНЕГЕ, ЕҢБЕГІ – ҮЛГІ КЕМЕЛ ТҰЛҒА

ЗАҢ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ,
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

№1 | 2025

МЕНШІК ИЕСІ:
«ЗАҢ» Медиа-корпорация»
жауапкершілігі шектеулі
серіктестігі

Редакторлар кеңесінің
төрағасы - директор
Досымбек ӨТЕҒАЛИЕВ

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:

АХПАНОВ А.,
д.ю.н., профессор

АЙТХОЖИН К.К.,
д.ю.н., профессор

ӘБДІРАСҰЛОВ Е.,
з.ғ.д., профессор

БОРУБАШЕВ Б. з.ғ.д.
профессор (Қырғызстан)

МАУЛЕНОВ К.,
д.ю.н., профессор

СӘБІКЕНОВ С.,
з.ғ.д., профессор

ДОСАЛИЕВ Қ.
з.ғ.д., профессор

ШУМИЛОВ В.,
д.ю.н., профессор,
заведующий кафедрой
Всероссийской Академии
внешней торговли

РЕДАКТОРЫ
Түймегүл ИБАШЕВА

МАЗМҰНЫ

Өмірі – өнеге, еңбегі – үлгі кемел тұлға
Т. СМАҒҰЛҚЫЗЫ 3

Введение института помощников для судей повысит эффективность судебной системы
Д. АМИР 15

Жетістіктер мен мақсаттар
Ж.КАРАШЕВА, Ж.САПАРБЕКОВА 19

Тұрмыстағы зорлық-зомбылық: мәселелері мен шешімдері
Б. МҰҚАШ 22

Шетелдік курстар тәжірибені нығайтады
Қ. УТЕУБЕКОВ 26

Договорный режим имущества супругов
Г. НУРАХМЕТОВА 28

Жеке сот орындаушылардың қызмет аясы кең
Н. АЙТЖАНОВ 33

Криптовалюта как объект гражданских прав
С.Ж. СУЛЕЙМЕНОВА 35

Елге қызмет ету – мінезден
М. ФАЗЫЛОВА 38

О некоторых вопросах совершенствования судебной практики
Д. САМЕТАЕВА 41

ӨМІРІ – ӨНЕГЕ, ЕҢБЕГІ – ҮЛГІ КЕМЕЛ ТҰЛҒА

Өмірінің 60 жылға жуық уақытын еліміздің құқық, заң, білім салаларын дамытуға арнаған кәсіби заңгер, прокуратура саласының ардагері, ғалым, ұстаз, саясаттанушы, іскер басшы, ардақты әке Дулат Жазыбаев көзі тірі болғанында биыл 80-нің сеңгіріне шығып, өзі негізін қалаған Алматы Заң колледжінің 30 жылдық мерейтойын тойлар еді. Амал нешік, қос мерейтойға санаулы уақыт қалғанда жарық дүниемен мәңгілікке қоштасты. «Артында бар оңалар» демекші, ғалым салып кеткен сара жолды шәкірттері мен әріптестері, ұрпағы жалғастыруда.

Сүйегі асыл, рухы мықты адамдар уақытпен санаспайды, жасы келгенін алға тартып, жұмыстан да қол үзбейді. Батыр бабамыз Бауыржан Момышұлы айтқандай, олар «Жұртым деп – жұмылып, «Елім деп – езіліп қызмет етеді». Бұл қасиет, әсіресе, бойындағы бар білім-білігін балаға беру мақсатын ұстанған ұстаздар қауымына тән.

«Еңбегімен ер сыйлы» демекші, сондай адал еңбегімен халқына қалтқысыз қызмет етіп, жұртшылықтың сый-құрметіне бөленген, ұстаздық жолда жанкештілікпен еңбектенген ел зиялысы Дулат Жазыбаев өмірінің соңына дейін жастарды білім-ғылымға баулыды.

Бұл тұрғыда еңбек пен өмір жолында қарапайымдылығы мен беделі тең түсетін Дулат Жазыбаевтың жөні бір бөлек. Небір игі істердің бастамашысы, тумысынан еңбекқор ол «Ердің жасы елуінде» Қазақстанда тұңғыш болып Алматы Заң колледжін ашты. Сан мыңдаған шәкірт тәрбиелеп, мемлекетіміздің заң, құқық қорғау салаларын арнайы кадрлармен қамтамасыз етті. Дулат Мұсабалаұлының әрқашан да аға ұрпаққа мақтаныш, жас буынға үлгі болғанын ол жайлы жүрекжарды естеліктер байқатады.

Қазіргі Абай облысының Жарма ауданындағы Әди Шәріпов ауылында дүниеге келген Дулат Жазыбаев алғашқы еңбек жолын мұғалімдікпен байланыстырды. Өзінің туған ауылында мұғалім болған ол құрдастары секілді Отан алдындағы борышын өтеп келді. Оның заңгерлікке деген қадамы 1969 жылы Жарма аудандық халық сотының сот орындаушылығынан басталды. Білімге құштар жас бұдан кейін бұрынғы С.М.Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің заң факультетінде, Марксизм-Ленинизм университетінің саяси кадрлар факультетінде білім алды. Жоғары білімді маман Алматы облысы, Балқаш аудандық прокурорының көмекшісі, Алматы облыстық прокуратурасында тергеуші, аса маңызды қылмыстық істердің аға тергеушісі қызметтерін абыроймен атқарды.

Заңгерлік біліктілігі жоғары, тергеу ісін жүргізу мен ұйымдастыруда қарым-қабілеті мол Д.Жазыбаевтың еңбегі еленіп, Алматы облыстық прокуратурасының Тергеу басқармасына қылмыстық істерді тергеуді қадағалаушы прокурор болып тағайындалды. Бұл қызметпен қатар, ол облыс тергеушілерінің біліктілігін көтеру курсында тергеудің қыр-сырын толық меңгеруден дәріс оқыды. Дулат Мұсабалаұлы қандай қызметте жүрсе де жастардың білім-білігін жетілдіруден жалықпады. Әрі қоғамдық жұмыстарға да белсене атсалысып, кәсіподақ комитетінің төрағасы болды.

Прокуратура органдарындағы жылдар оған қылмыстық және қылмыстық-процестік заңнаманың қыр-сырын терең меңгеру,

сондай-ақ, құқық қолдану және заңнаманы талдау дағдыларын, практикалық тәжірибесін шыңдады. «Ұлық болсаң, кішік бол» қағидатын өмірлік ұстанымына айналдырған Дулат Жазыбаев құқық қорғау органдарында еңбек еткенінде жазықсыз жалаға ілінген немесе сүрінген жандар ісін жауапкершілікпен жіті қарап, талай адам тағдырының оң бағытқа бұрылуына ықпал жасады. Өйткені, оның басты ұстанымы – әділдік болды. Ленинград, Харьков қалаларындағы прокурорлардың біліктілігін көтеру институттарында кәсіби біліктілігін жоғарылатты. Ол жерде де өзінің асқан біліктілігі мен алғырлығын көрсетіп, курстарды үздік аяқтады. Сол үшін институт басшылары атынан алғыс жарияланып, бағалы сыйлықтар алды.

Еңбекқор, үнемі ізденісте жүретін маман небір қиын, күрделі істерді ақырына дейін жеткізді. Құқық қорғау органдарында қызмет еткен жылдар ішінде ол тергеген бірде-бір істің соттан кері қайтпауы соның дәлелі. Мұндай бай тәжірибесі Дулат Мұсабалаұлының бағытын білім, ғылым саласына бет бұруына негіз болды.

Осылайша ол 1991 жылы әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті Заң факультетінің криминалистика кафедрасына аға оқытушылыққа ауысты. Өз ісінің шебері, мықты тәлімгердің еңбегі бұл жерде де елеусіз қалмады. Аталған факультет деканының оқу ісі жөніндегі орынбасарлығына тағайындалды. Түрлі марапаттарға ие болды. Халықтың тұрмыс-салтын, жөн-жобаларын, этномәдениетін жақсы білетін Дулат Мұсабалаұлы «Қазіргі кезеңдегі ел-жұрттың этносаралық қарым-қатынас мәдениеті: тәжірибе мен проблемалары» тақырыбындағы кандидаттық диссертациясын саясаттану ғылымы бойынша қорғады. Оның мемлекет, құқық, егемендік, құқықтық жүйе туралы танымдық дәрістері шәкірттеріне бағыт-бағдар берді.

Уақытының көбін әдістемелік жұмыстарға, ғылымға арнаған Дулат Жазыбаев ондаған кітап пен оқу құралдарын шығарып, ғылыми-әдістемелік мақалалар жариялады. Ғалымның «Заң қызметін ұйымдастыру», «Жекелеген қылмыстарды тергеу әдістері», т.б. оқулықтары студенттер білімін шыңдауда маңызды рөльге ие.

Қазақстанның сол кездегі Әділет минис-

трі, белгілі заңгер Нағашыбай Шәйкеновтің бастамасымен 1994 жылы тәуелсіз мемлекетіміздің тұңғыш құқықтық басылымдары «Заң газеті» мен «Юридическая газета», сондай-ақ, «Заң», «Фемида» журналдары, Қазақ мемлекеттік Заң институты (Қазақ гуманитарлық Заң университеті) ашылды. Өйткені, ғалым құқықтық мемлекет құруда мықты заңгерлер мен оларды дайындайтын оқу орны, құқықтық басылымдар қажеттігін жақсы түсінді. Біздің мұны айтуымызға Дулат Жазыбаевтың да елімізде алғашқылардың бірі болып тек заңгерлер дайындайтын оқу орнын ашқаны себеп болып отыр. Осы тұста тоқталып кетерлігі, Д.Жазыбаев Қазақ мемлекеттік Заң университетінің криминалистика және сот сараптамасы кафедрасында аға оқытушы болып жұмыс істеді. Аталған университеттің экс ректоры Нағашыбай Аманғалиұлы әріптесінің еңбегін жоғары бағалап: «Д.Жазыбаев өзінің кәсіби деңгейін көтеру үшін тынымсыз жұмыс жасап, саясаттану және құқықтану салаларында ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысады. Дөңгелек үстелдер мен ғылыми-теориялық, ғылыми-тәжірибелік конференцияларға белсене қатысып, баяндамалар жасады. «Әкімшілік комиссия және әкімшілік жауапкершілік» кітабын қоса алғанда, жеті ғылыми жұмысы жарық көрді. Сабақты жоғары деңгейде өткізіп, студенттерге практикалық көмек көрсетеді» деп мінездеме берді.

Алматы Заң колледжін құрудағы мақсатын Дулат Жазыбаев «Игілік» журналына берген сұхбатында «Сол кездері құқық қорғау органдары, оның ішінде ішкі істер бөлімдерінде учаскелік инспекторлардың құқықтық сауаттылығы өте төмен болды. Себебі, олардың негізгі мамандықтары малдәрігері, зоотехник, тарихшы, педагог, т.б. болып келетін. Оқиға болған жерді қарау, хаттамалар толтыру, қаулы шығару, т.б. процессуалдық құжаттарды толтыруға келгенде олар құқықтық тұрғыда сауатсыздық танытатын. 1980–1990 жылдары арнаулы заң білімін беретін Талдықорған Заң техникумы ғана болды. Оның мұқым Қазақстанға қажетті арнаулы білімі бар заңгерлерді дайындауға мүмкіндігі жетпейтін. Осындай олқылықтың орнын толтыру үшін, сондай-ақ, арнаулы орта білімі бар заңгерлер дайындайтын оқу орындарына сұраныстың туындауына байланысты 1995 жылы колледжді аштық» деп түсіндіреді.

Тек қана заң мамандарын дайындауымен ерекшеленетін колледж 30 жылдан бері XXI ғасырдың талғамы биік жастарының талабын ұштауда. Бұл оқу орнының тағы бір ерекшелігі, Дулат Мұсабалаұлы арнайы пәндерді оқытуға ұзақ жылдар бойы құқық, заң органдарында еңбек еткен тәжірибелі, майталман мамандарды, мысалы, тергеуші, прокурор, судья, т.б. тартты. Мұндай өз ісінің кәсіби шеберлерінен дәріс алған студенттердің практикалық тұрғыда дайын мамандар болып шығатыны анық. Болашақ заңгерлерді оқытуда «криминалистика»,

«жеке қылмыстарды тергеу әдістері», «жедел іздестіру қызметі» сияқты пәндердің маңызы зор. Аталған пәндер Алматы Заң колледжінде кешенді түрде өткізіледі. Мұндағы криминалистика кабинеті – зертхана, полигон, заңгерлікке баулынатын мамандарға қажетті құрал-жабдықтар, электрондық-ақпараттық құрылғылар, проектор, экран және компьютер, электрондық оқулықтармен толықтай жабдықталған. Колледжде жастарды әскери өмірге баулитын «Алғашқы әскери сабағы» өтеді.

Алматы Заң колледжінің еліміздегі колледждер жетістігін сараптайтын Қазақстан Республикасы «Ұлттық бизнес-рейтинг» қорытындысында 2015 жылы алтынмен апталған «Сала көшбасшысы» медалі мен ұлттық сертификат иеленуінің өзі білім беру деңгейінің жоғары екенін көрсетеді. Дулат Мұсабалаұлы бір ғана колледжбен шектелген жоқ, жастарды білімге көптеп тарту мақсатында Қызылорда, Шығыс Қазақстан, Алматы облыстарынан да Заң колледждерін ашып, бірталай жастың құқықтық білімін көтеруіне мүмкіндік жасады. Бүгінде Дулат Жазыбаев ашқан Есік қаласындағы «Жетісу гуманитарлық техникалық колледжі» мен «Есік кәсіптік-техникалық лицейі» табысты жұмыс істеуде. Олар мыңдаған азаматтың өмірден өз орнын тауып, кірпіш болып қалануына жол ашты.

Дулат Мұсабалаұлы прокуратурада, жоғары оқу орындарында, қандай лауазымда болмасын өзін жоғары деңгейлі маман ретінде дәлелдеді. Әрі ол терең білім мен практикалық тәжірибені ұштастыра білуінің арқасында жоғарыда аталған оқу орындарына, жалпы, оқу үдерісіне оқытудың заманауи әдістерін енгізді. КСРО Педагогика Ғылым академиясының академигі, жазушы Мәлік Ғабдуллин «Мұғалім өзінің білімділігімен, жүріс-тұрысымен, жайдары мінезімен, тіпті, сырт пішіні, киген киімімен де оқушысына жақсы мағынада қатты әсер етеді» деген екен. Дулат Мұсабалаұлы осы талап өлшемінің биігінен бар бітім-болмысымен, қоғамдық-педагогикалық қызметімен, білім-білігімен өз орнын алған ұстаз. Ол ұлт руханияты мен елінің кемелді келешегі үшін ізденіп, кейінгі буынға ілім-білімді тынбай дәріптеді. Үнемі елдің ортасында жүрді. Ұлағатты ұстаздың сан мыңдаған шәкірті тәуелсіз мемлекетіміздің өсіп-өркендеуіне теңдессіз үлес қосуда.

Заңгер-ұстаз жастардың болашақ мамандығына деген қызығушылығын оятуға айрықша мән берді. Сол мақсатта қылмыстық және қылмыстық іс жүргізу құқығы бойынша дәрістер мен семинар сабақтарында оқытудың жеке және топтық әдістерін тиімді үйлестіріп, заңнамалық нормалар мен жеке тәжірибелік дағдыларды кеңінен пайдаланды.

Дулат Жазыбаев өмірінің соңына дейін әрбір ісіне үлкен жауапкершілікпен қарап, адалдық танытқан, туған жерін, түлеп ұшқан алтын ұя мектебін ұмытпай, әрдайым көмек қолын созған біртуар жан. Ерен еңбегі үшін «Қазақстан Конституциясына 10 жыл», «Қазақстан Конституциясына 20 жыл», «Астанаға 20 жыл» төс белгілерімен, Білім қызметі сапасы Ұлттық рейтинг кеңесінің шешімімен «Ерен жетістігі үшін» орденімен, сонымен қатар, Алматы қаласы әкімдігінің, Алматы қаласы колледждер қауымдастығының Құрмет грамоталарымен, Алғыс хаттарымен марапатталған Дулат Мұсабалаұлының есімі «Элита образования и науки Казахстана», «Алматы алтын» кітаптары мен «Лучшие люди лучшие в образовании» халықаралық энциклопедиясына енген. Ғалым-ұстаз туралы «Беделді білім ордалары» және «Қазақ жерінің зиялы азаматтары» – атты айтулы басылымдар жазды.

Құдай қосқан қосағы Бақыткамал Ордабаева да заңгер. «Әке көрген оқ жонар» демекші, балалары әке сенімін ақтады. Ұлдары Ықлас пен Асқар әке жолын жалғастырған жоғары білімді заңгерлер. «Жақсының аты, ғалымның хаты өлмейді» деген даналық Дулат Жазыбаев сынды халқымыздың біртуар перзенттеріне арналған. Бақытты әке, жапырағын кеңге жайған абыз ата Дулат Мұсабалаұлының есімі саналы ұрпағымен, тәлімді шәкірттерімен, ғылыми еңбектерімен, білім саласындағы қолтаңбасымен ұлт тарихында мәңгі қалары анық.

Естеліктер

К.С. МАУЛЕНОВ,
доктор юридических наук, профессор,
Лауреат премии имени Ч. Валиханова
в области науки

Памяти друга

Год назад юридическая общественность Казахстана понесла невосполнимую утрату - мы потеряли Дулата Мусабалиновича Жазыбаева. Его отец был кузнецом, а мать занималась воспитанием детей, создавая уют и гармонию в семье.

От родителей он перенял самые лучшие человеческие качества: справедливость, порядочность, доброту к людям и честность. В школе он начал проявлять первые успехи в учёбе. Среднее образование он получил в школе имени Абая в селе Георгиевка. Уже в школьные годы он мечтал стать юристом и защищать интересы граждан республики. После окончания школы он был призван в армию, где прошёл воинскую службу и укрепил свою дисциплину и характер.

Вернувшись из армии, Дулат начал трудовую деятельность в школе, где два года работал преподавателем физической культуры. В этот период он женился и создал собственную семью. Несмотря на занятость, он продолжал стремиться к своей мечте - получению высшего юридического образования.

После двух лет работы в школе Дулат поступил на юридический факультет Казахского государственного университета имени С.М. Кирова, что стало началом его пути к профессиональной реализации в области юриспруденции. Эта важная глава в его жизни положила основу для дальнейшей успешной карьеры. Мы учились с Дулатом на одном курсе. Вместе ездили на сельскохозяйственные работы и в строительные отряды. Он всегда пользовался большим авторитетом и заслуженным уважением среди наших сокурсников.

В 1995 году, основываясь на своём богатом практическом опыте, он создал Юридический колледж в г. Алматы. Это стало важной вехой в его карьере, поскольку колледж под его руководством стал одним из ведущих образовательных учреждений в республике, готовящих высококвалифицированных специалистов в области права. Дулат Мусабалинович стремился к тому, чтобы колледж не только предоставлял качественное образование, но и готовил выпускников, способных успешно работать в различных юридических структурах.

Работая в колледже, Дулат Мусабалинович активно занимался научной деятельностью. Он успешно защитил кандидатскую диссертацию на соискание ученой степени кандидата политических наук. На своих лекциях и семинарах по уголовному и уголовно-процессуальному праву Дулат Мусабалинович эффективно сочетал индивидуальные и групповые методы обучения, широко использовал законодательные и нормативные правовые акты, личные практические навыки и умения, стремился не только дать студентам прочные знания, но и привить им интерес к будущей профессии. Преподавательскую практику он успешно совмещал с научной деятельностью, много внимания уделял методическим вопросам, инициировал издание учебных пособий для учащихся и педагогов.

Добросовестный труд Д.М. Жазыбаева - Генерального директора Юридического колледжа г. Алматы был по достоинству оценен государственными органами республики. Он удостоен юбилейных медалей республики: «Қазақстан Конституциясына 10 жыл», «Қазақстан Конституциясына 20 жыл», почётной грамотой Ассоциации колледжей города Алматы. В 2018 г. был включен в Международную энциклопедию государств СНГ в раздел: Педагогическая слава - «Лучшие в образовании». В 2020 г. Российская академия естественных наук (г.Москва) избрала Дулата Мусабалиновича Жазыбаева член-корреспондентом и наградила его золотой медалью имени В.И.Вернадского «За вклад в развитие РАЕН».

Дулат Мусабалинович Жазыбаев прошел выдающийся путь от простого школьного учителя до основателя и руководителя Юридического колледжа в г.Алматы. Его жизнь была посвящена служению обществу, развитию образования и подготовке высококвалифицированных специалистов в области юриспруденции. Благодаря своему профессионализму, настойчивости и стремлению к совершенству он оставил значительный след в системе образования Казахстана.

Память о Дулате Мусабалиновиче Жазыбаеве сохранится как о выдающемся педагоге, юристе и человеке, посвятившем свою жизнь служению народу и развитию своей страны. Считаю важным увековечить имя Д.М. Жазыбаева, присвоив его имя созданному им в 1995 г. Юридическому колледжу г. Алматы.

Қайсар МҰЗАПАРОВ,
бала күнгі досы:

Нағыз дос болды

Дулат бүкіл саналы ғұмырын заң саласына арнаған ұстаз, жастардың білім алуына көп көңіл бөлді. Екеуміз Абай атындағы мектеп-интернатта бірге оқыдық. Ол заң, мен тарих факультетін бітірдік. «Тарихты қарапайым адамдар жасайды» дейді ғой, біз мыңдаған шәкіртті оқытып, өмірге жолдама бердік. Спортпен шұғылдандық, бірге өстік, кездескенде балалық шағымызды сағынышпен еске алатынбыз. Тентектігіміз де болды, бірақ, жақсы оқыдық. Отан алдындағы азаматтық борышымызды өтедік. Мен Жарма ауданындағы Новореченск ауылында дене шынықтырудан сабақ бердім. Кейіннен өзімізді тәрбиелеген интернат меңгерушісі, оқу бөлімінде инспектор, Мәдениет саласының аудандық бөлім басшысы болдым. Аудандық комитетте нұсқаушы, партия қызметтерінде еңбек еттім. Қазіргі К.Шакенов атындағы орта мектепте, Семей қаласындағы 1 колледжде директор болдым.

Алматы қаласына көшіп келген соң Дулатпен бес жыл тығыз араластым. Барлық мерекеде, жаңа жыл, наурыз, т.б. болсын Дулат екеуміз ұлттық киімімізді киіп, жастарға бата беріп, марқаятынбыз. Дулат ерекше адам, адал дос, білімді, кішіпейіл, кісі көңілін қалдырмайтын. Мені өзінен жоғары санап, айрықша сыйлайтын. Тума-туысқа қамқор ақжарқын, дана жігіт еді. Жатқан жері мамық болсын.

Светлана КАРАКУЗИЕВА,
отставкадағы судья:

Курстастарымен етене жақын араласты

Дулат Мұсабалаұлымен бірге 1977 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің заң факультетін бітірдім. Дулаттың басқа студенттерге қарағанда ғылыми жұмыстарға бейім екені байқалып тұратын. Оның бізден біраз үлкендігі бар, тәжірибесі мол болды. Әрқашан да қасындағыларға көмектесуге дайын тұратын. Жолдастарының арасында абыройлы болды. Курстастарымен етене жақын араласатын. Қызметте жүргенімде оның колледжінде мемлекеттік емтихан комиссиясының төрайымы болдым. Студенттерге дәріс оқып, практикалық тұрғыда тәжірибеммен бөлістім. Әрбір жұмысқа жанашырлықпен қарайтын Дулат студент кезінен барлығымызға қамқорлық танытатын. Курстың ең жас студенттері 1955 жылғылар. Алдымен дайындық курсында оқыдық. Тіпті, оның сабақтан тыс кезде де дөрекі сөзін естімеппін, жағымсыз мінезін көрмеппін. Алғашында Дулатты мұғалім екен деп қалдық. Өзі тиянақты, интеллигент, мұғалім сияқты жүретін. Барлық ортада беделі жоғары болды. Курстастар жиналғанда қалмауға тырысатын. Іссапармен жүріп қатыса алмай қалғанның өзінде материалдық тұрғыда бізді қолдайтын.

Курстастардың арасында, олардың өмірінде не болып жатқанынан хабардар болып отыратын. Арамыздан тез кетіп қалады деп ойламадық. Әр облысқа барғанда ондағы курстастармен амандасып қайтуды

ұмытпайтын. Ешкімді іздемей, араласпай кетсе де болады, бірақ, оның қамқор көңілі оған жол бермейтін. Биыл 80 жылдығын тойлайтын едік. Алланың ісі, ешкім ажалға араша түсе алмайды. Сондықтан, ұрпақтары аман болсын. Немере-шөбере сүйді. Балаларына керемет тәрбие берді. Дулатты біз ешқашан ұмытпаймыз, жүрегіміздің төрінде. Есімізде мықты ғалым, жанашыр дос болып қалады.

Мейманхан ЗОРДИНОВА, подполковник:

Әрдайым көпшілік қолдауына ие болды

Мен Алматы облысы Райымбек ауданының Нарынқол ауылында тұрамын. ҚазГУ-де Дулат Мұсабалаұлымен бірге оқыдым. Ол кісіні 52 жылдан бері танимын. Оқу бітірген соң ауданда заң саласында жұмыс істеп, подполковник шенімен зейнетке шықтым. 1997 жылы Дулат Мұсабалаұлы ауданның шалғайлығына қарамастан келіп, барлық ауылды аралап жастармен кездесу өткізді. Заңгер мамандығының қыр-сырын түсіндірді. Өзінің құқығын қорғау үшін заңгерлік білім әрбір адамға қажеттігін барынша ашып жеткізді. Ол кісі әрбір кездесуде өзінің адамгершілігімен, қарапайымдылығымен, білімімен көпшіліктің қолдауына ие болды.

Алматы Заң колледжін бітірген ауыл түлектері еліміздің заң, құқық салаларында абыроймен қызмет атқаруда. Дулат Мұсабалаұлының жарқын бейнесі, оның адами қасиеттері жүрегімізде сақталады.

Анар КУЛИНОВА, коллега:

Его все любили

С Дулатом Мусабалиновичем с 1980-х годов вместе работали в органах прокуратуры Алматинской области. Я в Чилике работала, потом перевели меня в Есик. Он работал в областной прокуратуре, часто мы встречались по работе. Он был всегда такой доброжелательный, всегда старался помочь советами, консультациями.

Вот не было в нем, знаете, никогда какой-то чрезмерной гордыни. Общался со всеми так хорошо. И где-то в конце 1995-го, начале 1996-го года он приехал к нам в Есик, в прокуратуру, и мне говорит: – Анара, у меня колледж в Семипалатинске, в Алмате, в Кызылорде. Я думаю, может открыть еще один колледж в Есике. И как ты думаешь, здесь будут люди учиться? Я говорю: – Конечно, Дулат Мусабалинович, откройте, я с радостью даже своих детей к вам в колледж буду отдавать. Он говорит: – Помогите мне тогда здание найти. Вот мы с ним несколько дней смотрели здания, встречались с хозяевами этих зданий. И в итоге выбрали вот это здание, где сейчас находится колледж юридический.

А также еще, значит, это был один хозяин, он предложил еще одну часть здания. Она находилась тоже в Есике. Здесь же профессионально-техническую школу открыли. Дулат Мусабалинович все это выкупил. И пока это здание ремонтировалось, он мне предложил работать в колледже, преподавать, потому что ему нужны были преподаватели спецпредметов. Я согласилась, и мы начали уже принимать абитуриентов.

Пока ремонтировали здание учебное с мая месяца мы сняли в аренду часть педагогического колледжа, это одно крыло. И вели прием документов у детей. И к первому сентябрю у нас уже набралось очень большое количество студентов. Он еще удивлялся.

Я стала преподавать в колледже, он сам преподавал, приезжал постоянно. Мы часто с ним обсуждали проблемы колледжа, часто встречались. Бакыт Ордабаевна тоже приезжала.

Он даже оставался здесь, ночевал. Проводили вместе профориентацию. Всегда его отличала доброжелательность, умение находить общий язык со всеми людьми.

Вот такое, знаете, человеколюбие, на казахском языке говорят «ақ көңіл», его все любили: и студенты, и преподавательский состав. Потому что он со всеми общал-

ся на равных. Это очень замечательный человек. Я всегда с такой теплотой вспоминаю о нем.

Жалко, что он рано ушел. Мне кажется, он бы еще многое сделал для колледжа. Для нашего города он очень многое сделал. До сих пор дети с удовольствием учатся. Все вспоминают о нем очень тепло.

Трое моих детей окончили этот колледж и трое внуков: двое уже окончили, один еще учится. Я очень благодарна Дулату Мусабалиновичу как мама и бабушка, что мои дети учились недалеко от дома. Получили прекрасные знания.

Наши студенты работают во всех отраслях. Очень много наших студентов работают в прокуратуре и в судах. И не только в Казахстане. У нас есть ребята, которые уехали в Россию. Я слышала, там работают тоже в органах.

Я никогда не забуду Дулата Мусабалиновича.

Диляра МУТАЛИЕВА,
нотариус

Жақсылық жасаудан жалықпайтын

Дулат Мұсабалаұлын 2000 жылдан бері танимын. Заң колледжінде 7 жыл оқытушы болдым. Валерий Яковлевич Москвин Қарағанды облысының бұрынғы прокуроры, Серікбол Нұрғалиев Алматы облыстық Тергеу бөлімінің басшысы, бәріміз Дулат Мұсабалаұлымен бірге жұмыс істедік. Дулат Мұсабалаұлы өте жақсы адам. Жүрегі нәзік, айналасындағыларға, студенттерге жақсылық жасаудан жалықпайтын. Сабырлы, салмақты қасиетімен бар қиындықты ақылға жеңдіріп, өзі жөндейтін. Кез келген адамды рухни тұрғыда қолдап, көтеріңкі көңіл-күй сыйлайтын. Ол кісіні соңғы рет 2024 жылдың маусым айында мемлекеттік емтиханда көрдім. Біз студенттерден емтихан алдық. Шәкірттеріне нақты сұрақтар қойып, олардың жауаптарына риза болып отырды. Өкінішке қарай, қазір арамызда жоқ, топырағы торқа, жаны жәннатта болсын. Артында қалған балалары мен немере-шөберелері ол кісінің жақсы істерін абыроймен жалғастырарына кәміл сенімдімін.

Ықлас ДУЛАТҰЛЫ,
заң ғылымдарының кандидаты:

Әкем бізді еңбекке баулыды

Әкемнің өзім үлгі алар басты қасиеттері – өте қарапайымдылығы, кішіпейілділігі, қамқорлығы еді. Ол кісі ұлағатты ұстаз болды, сабақ беру тәсілі студенттерді өзіне бірден баурап алатын. Кез келген дәрісті шәкірттерімен әңгімелесе отырып, қарапайым тілде жатық мысалдар арқылы түсінікті жеткізетін. Маған тек әке ғана емес, сонымен қатар, үлгі-өнеге етер ұстаз да болды. Әкеміз жан-жақты, өте сауатты, білім мен ғылым саласына жіті көңіл бөлетін. Алматы облыстық прокуратурасында қызмет атқарған кездерін жиі есіне алып, бізге айтып отырғанды ұнатушы еді. Өмір жолы ғой ол әрине.

Бізге өнеге болсын деген шығар «Кез келген еңбек жанады! Еңбек етуден ешқашан да жалықпаңдар»,– деп, жиі айтатын. Бізбен ашық әңгімелесіп, ой-пікірімізге құрметпен қарайтын. Әрқашан да алғысым шексіз. Әкемді Алла мейіріміне бөлесін.

Гүлшат ЖАЗЫБАЕВА,
Алматы қаласы Заң колледжінің директоры, келіні:

Бауырмал кісі еді

Марқұм атамның қажырлы еңбегі мен қайратты болмысынан, терең білімділігінен өзге үйдегі әке, ата тұрғысынан алатын орнын ерекше атап өткім келеді. «Өлі разы болмай, тірі байымайды» деген қағиданы бек ұстанатын ол кісі туған еліндегі ата-бабасының зиратына барып мінәжат етуді өзіне парыз санайтын. Сол жақтағы

іні-қарындас, ағайын-туғанын аралап, материалдық көмек жасайтын. Батасын беріп, арқа-жарқа болып қайтатын. Өте бауырмашыл, балажан кісі еді. Әрдайым немерелерін еркелетіп, олардың әрбір қылығына мәз болатын. Немерелеріне көп үміт артатын. Жүзі нұрланып, жан-жағына шуағын шашып, мейірімін төгіп жүретін. Әрбір берген батасынан шын ниеті мен адал көңілі байқалып тұратын.

Әке орнына әке бола білген дана тұлғаның ортамыздан ойламаған жерден кетіп қалғаны өте өкінішті. Мінгені, пырақ, тұрағы жұмақ болсын деп құран бағыштағаннан басқа амал қалмады.

Құралай ОРАЗБАЕВА,
Алматы Заң колледжі директорының оқу-ісі жөніндегі орынбасары:

Студенттердің жағдайына қарайтын

Дулат Мұсабалаұлының басшылығымен 30 жыл ішінде колледж ұжымы 8000-ға жуық орта буынды заңгерлерді түлетті. Колледждің білім беру қызметі жалпыға бірдей мемлекеттік стандартқа, біліктілік талаптарына сай, мемлекеттік аттестациялаудан өтті. Алматы қаласы Заң колледжі заманауи даму үрдістеріне, жылдар бойы жинақталған өзінің үздік дәстүрлеріне негізделген сапалы бәсекеге қабілетті білім беруді қамтамасыз етеді.

Студенттердің оқытушылардың кәсіби қызметі туралы пікірін анықтау мақсатында «Білім алушылардың колледжде оқыту сапасына қанағаттануы» сауалнамасы тұрақты түрде жүргізіледі. Түзету іс-әрекеттері мақсатында сауалнама нәтижелері педагогикалық кеңесте қаралады, білім алушылар тарапынан жұмысы төмен бағаланған оқытушылармен әңгімелесу өтеді.

Педагог, заңгер-саясаттанушы Дулат Мұсабалаұлы тәуелсіз еліміздің жастарына құқықтық тәрбие беріп, олардың бойында құқықтық мәдениет қалыптастыру мақсатын қойса, бүгінде біз бұл меже биігінен көріне алдық деуге толық негіз бар. Ол кісі үнемі студенттердің жағдайына қарайтын. Ата-аналармен ашық сөйлесіп, мұң-мұқтаждарын тыңдап, қолынан келген көмегін аямайтын. Білімге құштар, бірақ, оқуға әлеуметтік жағдайы мүмкіндік бермейтін жастарға барынша жеңілдік жасайтын. Ақыл-кеңес сұрай келген ұстаздар мен студенттерге әрқашан бағыт-бағдар берді. Біз үшін ардақты аға, парасатты басшы Дулат Жазыбаев әрқашанда өз биігінде қалады.

Гүлбаршын МҰХАМЕДЖАНОВА,
«Жетісу гуманитарлық техникалық колледжі» директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары:

Біздің кадрлар жоғары сұранысқа ие

Алғашында Жетісу Заң колледжі Алматы Заң колледжінің филиалы болатын. 2003 жылы бөлініп шығып, атауын өзгертті. Заман талабына сай, басқа да мамандық иелерін оқыту қажеттігі туды. Заң колледжі болып тұрғанда «ақпараттық жүйелер», «қаржы және қаржы құқығы» мамандықтарын аштық. Жылдан-жылға оқу бағдарламалары кеңейіп, «есептеу техникасы», «жол қозғалысын ұйымдастыру», «мектепке дейінгі тәрбие және оқыту», «есеп және аудит» мамандықтары бойынша лицензия алып, түлектер дайындадық. Осылайша оқу бағдарламаларының кеңеюі колледж атауын ауыстыруды талап етті. Соған орай, колледж атауы 2021 жылы Жетісу гуманитарлық техникалық колледжі болып өзгертілді.

Қазіргі күні біздің колледжде білім алатын 845 баланың 700-ге жуығы мемлекеттік тапсырыспен оқиды. Бұл колледж ауданымызда еңбек нарығына сай мамандар дайындап отырған бірден-бір білім ошағы. Қазіргі таңда ауданды «мектепке дейінгі тәрбие және оқыту» мамандарымен толықтай қамтамасыз етіп отырмыз. Түлектеріміз жұмыссыз қалмайды. Білім-

дерін жоғары оқу орындарында жалғастырып жатқандар жетерлік. Сонымен қатар, «есеп және аудит, есептеу техникасы» мен «ақпараттық жүйелер» мамандары Қазақстанның цифрлануына байланысты жоғары сұранысқа ие.

Бүгінгі күні колледжде 55 оқытушы мен өзге де қызметкерлер еңбек етеді. Құрылтайшымыз Алматы Заң колледжі материалдық-техникалық базамызды нығайтуға айрықша көңіл бөледі. Колледж заманауи талаптарға сай, қажетті құрал-жабдықтармен толықтай қамтылған. Әрине, мұның бәрі Дулат Мұсабалаұлының ерен еңбегінің нәтижесінде жолға қойылды. Өмірлік ұстазым кең пейілді Дулат ағаның жақсы істері шәкірттерінің жадынан өшпейді. Рухы пейіште шалқысын!

Қарашаш ЕСЕНОВА,
«Есік кәсіптік-техникалық лицейінің» директоры:

Қамқорлығы өмірімді күрт өзгертті

Дулат Мұсабалаұлы менің нағашым, анам Банудың туған ағасы. 22 жасымда Алматы технологиялық университетін бітірдім. Мамандығым инженер-технолог. Біз оқу бітіргенде мамандықпен жұмысқа орналасу қиын болатын. Қолымда кішкентай сәбиім. Ауылға қайтам деп отырғанымда анам Дулат ағаға ертіп барып, мені тапсырды. Сол сәт менің өмірімді күрт өзгертті. Нағашыма өте ризамын, маған ешқашанда өтей алмайтын қамқорлық жасады. Алғашында колледжде куратор, мұғалім болдым. Қызылорда қаласында Алматы Заң колледжінің филиалы ашылып, сонда білім бөлімін басқардым. 2002 жылы Есік қаласында колледж ашылды. Сол кезде Дулат аға маған «Қарашаш, сен тамақтандыру саласының маманысың. Сол себепті, аспаздар дайындайтын колледж ашамыз, соған директор боласың» деді.

Қолымнан келе ме? дегенімде, «уайымдама бәрі жақсы болады» деп, өзінің көмектесетінін айтты. Ертеңінде Дулат Мұсабалаұлы түс көріпті, сонда анасы менің алдыма үлкен ақ шүберек жайыпты. Онда «иди, иди, будешь» деген сөз жазылған екен. Мұны маған нағашым «қорықпа, алға жүр, бәріне жетесің» деп түсіндіріп, батасын берді. 2002 жылы Есік қаласына қызмет бабымен көшіп бардым. Қазіргі күнге дейін колледжді басқарып отырмын.

Дулат аға жұмыс барысында мені жиенім, туысым деп еркелетпей, қатал қарады. Әрбір істің жауапкершілікпен тиянақты жасалуына мән беретін. Бізге еңбегі көп сіңді. Мәңгілік мекені Алланың нұрына бөленсін!

Ерғазы ҚЫЗЫҚХАНОВ,
Алматы қаласы Әуезов аудандық Полиция Басқармасында Жедел криминалистика бөлімінің аға криминалисі, полиция майоры:

Өз пікіріңді қорғай білуге үйретті

Алматы қаласы Заң колледжін 30 жылдық мерейтойымен шын жүректен құттықтаймын. Бұл кісінің еткен еңбегі, жеткен жетістігі артынан ерген шәкірттері бізге үлгі. Өте үлкен дара жолы – колледждегі 30 жыл ішінде қаншама түлек болашағының жарқын болуына тікелей ықпал етуі. Шәкірттерін әрқашанда уақытты, адалдық пен шыншылдықты қадірлеуге үйретті. Ең бастысы, бізге өз көзқарас-пікірімізді қорғай білудің баға жетпес қасиет екенін ұқтырды. Ол кісіге кім не жөнінде айтса да, өз пікірінде қалатын. Жастардың басына түскен кез келген қиындығын бөлісетін.

Ұжыммен жұмыс істеуді мен ұстазымнан үйрендім. Әріптестеріңмен «бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығарып, тату, бірлікте еңбек ету» басты ұстанымың болсын дейтін. Бұл тұрғыда мен ылғи да ұстазымның өмірлік тәжірибесін ұстандым. Мен Заң колледжін 2008 жылы бітірдім, қазіргі күні заңгермін. Дулат Мұсабалаұлының рухы пейіште шалқысын.

Бағдат АМАНДОСҰЛЫ,
«Tarbaqatai» заң кеңесшілер палатасының мүшесі, заңгер:

Әрбір шәкіртінің жетістігінде үлесі бар

Алматы Заң колледжін 2001–2004 жылдар аралығында үздік дипломмен тәмәмдап, кәсіби жолымды бастадым. Сол сәттен бері осы оқу орнынан алған білім мен тәрбием өмірдегі сенімді іргетасым болды. 30 жыл бір буынды қалыптастыруға жеткілікті уақыт деп ойлаймын. Колледж осы жылдар ішінде қаншама заңгерлерді дайындады. Қоғамымыздың әртүрлі саласына кәсіби мамандар шығарды. Мұны білім ордасының сапалы білім берудегі тұрақтылығы мен үздіксіз даму жолындағы ерен еңбегінің айғағы деп білемін. 30 жылда жеткен жетістіктердің барлығы Дулат Мұсабалаұлы бастаған ұжымның жоғары кәсібилігі мен адал еңбегінің нәтижесі. Колледжде алған білімім мен тиянақты дайындығымның арқасында бүгінгі күні Қазақстанның бұқаралық ақпарат құралдары арқылы тәжірибелі заңгер ретінде қызмет етіп, қоғамға құқықтық тұрғыда түрлі заңи кеңестер беріп, қызметтер көрсетіп, қоғамға өз үлесімді қосып келемін. Алдағы уақытта да колледжіміз білім мен ғылымның биік белестерін бағындырады деп нық сенемін.

Ұстазымыз Дулат Жазыбаевтың бұл күнді көрмеуі өкінішті. Ол кісінің әрбір сөзі бізді қанаттандыратын. Жігерімізді жанып, рухымызды көтеретін. Әрбір шәкіртінің жетістігінде Дулат Мұсабалаұлының үлесі бар. Ағамыздың жатқан жері жарық болсын. Ұжымға шығармашылық табыс, сарқылмас шабыт, ал студенттерге сапалы білім мен жарқын болашақ тілеймін.

Дайындаған
Түймегүл СМАҒҰЛҚЫЗЫ

ВВЕДЕНИЕ ИНСТИТУТА ПОМОЩНИКОВ ДЛЯ СУДЕЙ ПОВЫСИТ ЭФФЕКТИВНОСТЬ СУДЕБНОЙ СИСТЕМЫ

Повышение эффективности и справедливости судебной системы - это одна из необходимых и актуальных задач для любого правового государства. В этом направлении в Казахстане за последние годы проводятся масштабные реформы, направленные на обеспечение правосудия и повышение доверия граждан к судебной системе.

Одним из ключевых направлений судебных реформ является введение института помощников для судей, что уже давно обсуждается и начато к реализации. Этот вопрос заслуживает особого внимания. Работа судей очень сложна и ответственна. Ежедневно они вынуждены изучать большой объем материалов дел, анализировать законодательство и принимать справедливые решения. Кроме того, из-за чрезмерной нагрузки судьи нередко остаются на работе до позднего вечера, иногда до глубокой ночи. Это, безусловно, сказывается на качестве работы. Для решения этой проблемы вопрос о назначении помощников для судей поднимался неоднократно на протяжении многих лет. Тем не менее, несмотря на актуальность этой темы, данная проблема до сих пор не решена. Сложившаяся ситуация объясняется рядом причин. Во-первых, требуется всесторонняя законодательная проработка и проведение необходимых реформ в организационной сфере. Во-вторых, свои трудности создают вопросы бюджета и кадрового обеспечения.

АМИР
Досжан Сарманкулович,
судья Верховного Суда Республики Казахстан,
Председатель Союза Судей РК

Несмотря на то, что многие судьи считают наличие помощников важным фактором в повышении качества судебных процессов, как уже упоминалось выше, данная пробле-

ма до сих пор не нашла полного решения.

Если этот вопрос будет урегулирован, качество работы в судебной системе повысится, что, в свою очередь, поспособствует укреплению доверия граждан к судебной системе. Это позволит судьям сосредоточиться на своей основной задаче — справедливом и качественном осуществлении правосудия.

Помощник судьи — это квалифицированный специалист с высшим юридическим образованием, который помогает судье в повседневной работе, включая подготовку документов, анализ законодательства и изучение материалов дел. Такая помощь позволяет судье экономить время, затрачиваемое на рассмотрение судебных дел, и проводить более глубокий анализ при вынесении решений.

На сегодняшний день в обсуждении вопроса о назначении помощников для судей многие указывают: «Но у судьи ведь уже есть помощник», подразумевая под этим секретаря суда. Однако эти две должности и их функции существенно отличаются. Секретарь суда не является помощником судьи, поскольку имеет свои специфические и зачастую сложные служебные обязанности.

Работа секретаря суда в основном направлена на организацию судебных процессов и выполнение административных обязанностей. Он обеспечивает проведение судебного процесса в соответствии с требованиями закона. Основные обязанности секретаря суда включают:

- уведомление участников судебного процесса: своевременное извещение сторон по делу о времени и месте судебного заседания;
- организацию судебных процессов: подготовка зала суда, обеспечение необходимой документации, подготовка технических средств, необходимых для процесса;
- подготовку протоколов суда: ведение протокола каждого судебного заседания в электронном формате с указанием поданных ходатайств;
- отправку сопроводительных писем и телефонограмм: оформление и отправка документов для доставки судебных постановлений и решений сторонам;
- исполнение судебного решения или приговора: контроль за вступлением решений в законную силу и организация необходимых действий для их исполнения;
- передачу дел в архив: правильная систематизация документов и их передача в архив после завершения судебного производства и др.

Все эти обязанности полностью занимают рабочий день секретаря суда, требуя их своевременного выполнения. Поэтому, как было отмечено выше, секретарь суда из-за большой загруженности не может выполнять функции помощника судьи. Во многих случаях секретари успевают лишь выполнять свои прямые обязанности, и у них нет времени для дополнительной помощи судье.

Именно по этой причине возникла необходимость введения института помощников для судей.

При обсуждении любой инициативы важно обращаться к истории. Осознание исторического контекста позволяет уверенно смотреть в будущее. Если взглянуть на историю вопроса о помощниках для судей, можно выделить несколько важных этапов. Ранее в казахском обществе казахские бии были символами справедливости, мастерства слова и мудрости, выполняя функции, схожие с работой современных судей. Они заботились о народе, решали споры и пользовались высоким авторитетом. Однако для выполнения этой ответственной роли казахским биям требовались помощники и верные соратники.

Роль помощников была значительной, и они занимали особое место в наставнической деятельности биев. Помощники были не только верными соратниками и помощниками, но и учениками, которые, находясь рядом со своим наставником, стремились перенять жизненный опыт, навыки управления и искусство ораторства. Обязанности помощников включали:

- участие в собраниях и спорах, а именно: помощники вместе с биями участвовали в

судебных процессах и народных собраниях, стараясь понять положение дел и проблемы общества. Это способствовало углублению их знаний и приобретению опыта;

- сбор и анализ информации: для справедливого решения споров бии опирались на точные данные. Их помощники собирали необходимую информацию и помогали в ее анализе;

- обучение молодых учеников: бии выступали наставниками для своих помощников, обучая их управлению страной и разрешению конфликтов.

Помощники были не просто исполнителями поручений, но и учениками, стремившимися стать в будущем биями. Находясь рядом с наставниками, они постигали мудрость, искусство красноречия и принципы справедливости. Бии уделяли своим помощникам особое внимание, стараясь развить у них следующие качества.

Искусство красноречия: помощников обучали правильному использованию слов, умению побеждать в дискуссиях и уверенно выступать перед народом.

Справедливость и честность: помощников воспитывали в духе справедливости и честности, поскольку в будущем они могли стать важными фигурами, решающими судьбы людей.

Терпение и выдержка: для решения сложных проблем в обществе требовались терпение и выдержка, которые наставники старались привить своим ученикам.

Помощники биев были неотъемлемой частью института наставничества в казахском обществе. Их воспитание обеспечивало преемственность школы биев , вносило вклад в сохранение духовного наследия нации.

Сегодня наследие биев и их помощников представляет собой ценную основу для воспитания молодежи, так как работа судей, подобно деятельности биев, требует справедливости и ответственности. Современная практика привлечения помощников к работе позволяет нам готовить квалифицированных специалистов.

Поэтому введение института помощников для судей является важным шагом к повышению эффективности судебной системы. Это, во-первых, способствует оптимизации процесса судебного производства, во-вторых, уравновешивает рабочую нагрузку судей. И, самое главное, обеспечивает справедливое и прозрачное осуществление правосудия.

Кроме того, такая инициатива способствует формированию кадрового резерва судебной системы и профессиональной подготовке молодых юристов. Работая помощниками, молодые специалисты могут освоить тонкости судебного производства и в будущем стать опытными судьями. Это, в свою очередь, открывает путь к яркому и справедливому будущему страны.

Если говорить о значении и функциях помощника судьи, то он является специалистом, оказывающим необходимую поддержку судье в его профессиональной деятельности. Основные обязанности помощника включают:

- подготовку материалов дела: помощник анализирует дела, поступающие на рассмотрение судьи, собирает необходимые материалы и заранее готовит процессуальные документы;

- проведение правовых исследований: помощник проводит правовой анализ соответствующих законодательных и нормативных актов, помогая судье в принятии решений;

- оказание помощи в оформлении судебных документов: помощник содействует правильному оформлению документов и обеспечивает поддержку в принятии правильного решения по рассматриваемому делу. Это дает судьям возможность сосредоточиться исключительно на своих ключевых профессиональных обязанностях.

В международной практике институт помощников судей давно сформировался в работе судебных систем многих стран.

США: Помощники судей (law clerks) играют важную роль в судебной системе. Они, как правило, помогают судьям готовиться к судебным заседаниям, проводят юридические исследования и дают рекомендации по принимаемым решениям. В США помощ-

ники судей часто являются выпускниками юридических вузов и выступают в качестве консультантов для судей.

Германия: В этой стране помощники судей (Rechtsreferendare) — это лица с юридическим образованием, проходящие практику. Они принимают непосредственное участие в судебных процессах, изучают материалы дел и помогают судьям в подготовке судебных решений.

Франция: Во Франции помощники судей (assistants de justice) оказывают административную и правовую поддержку судам. Чаще всего это молодые специалисты или студенты юридических факультетов. Они анализируют материалы дел и подготавливают заключения.

Великобритания: Помощники судей (judicial assistants) помогают проводить юридические исследования, анализировать судебные дела и готовить решения. Они оказывают поддержку судьям на различных этапах судебного процесса.

Особенно в Германии и Франции помощники судей стали неотъемлемой частью судебной системы. Благодаря их работе нагрузка на судей значительно снижается, а эффективность процессов повышается. Опыт этих стран может стать образцом и для нас.

Итак, если внедрить институт помощников для судей:

Рабочая нагрузка судей значительно снизится

Эффективность судебного процесса повысится

Обеспечится качественное и оперативное рассмотрение дел

Будут способствовать соблюдению принципов справедливости и прозрачности

Молодые юристы получат возможность приобретать профессиональный опыт

Сформируется резерв будущих судей, что поможет решить текущую проблему нехватки судей (10–15%).

НАШИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ:

Внедрение института помощников судей в Республике Казахстан является важным шагом. Особенно это необходимо в судах с высокой нагрузкой и в крупных городах страны.

Для укрепления статуса помощников следует внести изменения в законодательство.

Реализация этих предложений позволит усовершенствовать судебную систему Казахстана и укрепить принципы справедливости. Помощники судей будут оказывать значительную поддержку в осуществлении правосудия, внося вклад в защиту прав и свобод граждан.

ЖЕТІСТІКТЕР МЕН МАҚСАТТАР

Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Ana tili» газетінде жарияланған сұхбатында еліміздің 2024 жылғы негізгі жетістіктері мен болашақ жоспарларын баяндайды. Соған орай өткен жылғы жетістіктер мен алға қойылған мақсаттарға тоқталсақ, инфрақұрылым бойынша 18 миллион шаршы метр тұрғын үй, 7 мың шақырым автожол салынып, жөнделді. Алматы, Қызылорда және Шымкент әуежайларында жаңа терминалдар ашылды.

Әлеуметтік салада «Ұлттық қор – балаларға» бағдарламасын қаржыландыру басталды. Мұғалімдердің, дәрігерлердің, әлеуметтік қызметкерлердің және басқа да санаттардың жалақысы артты. Жаңа мектептер, балабақшалар мен денсаулық орталықтары салынды. Жетекші шетелдік жоғары оқу орындарының филиалдары ашылып, ғылым мен мәдениетті қаржыландыру ұлғайтылды. Сонымен қатар, жыл сайын кезекте тұрған он мың адамды жалға берілетін пәтермен қамтамасыз ету, «Отбасы банкін»

тұрғын үй құрылысын дамыту институтына трансформациялау, «Ауылдық денсаулық сақтауды жаңғырту» ұлттық жобасын іске асыру, 460 мың оқушыға арналған 217 жайлы мектеп салу жоспарланып отыр.

Қазақстан 2024 жылы 4%-ды құраған экономикалық өсу қарқынын арттыруға ұмтылуда. Экономиканы әртараптандыру, еңбек өнімділігін арттыру және инвестициялар тарту бойынша шаралар жоспарланған. Жаңа атом электр станцияларын салуды қоса алғанда, атом энергетикасына ерекше назар аударылады. Тау-кен металлургия, мұнай-газ және химия салаларында ірі жобалар іске асырылды. 2029 жылға дейінгі ұлттық инфрақұрылымдық жоспар 40 триллион теңгеден астам инвестиция тартумен, «Достық-Мойынты» теміржол учаскесінің екінші жолдарының құрылысын аяқтау, Энергетиканы, «жасыл» энергетиканы, мұнай-газ химиясын дамыту, Инфрақұрылымдық жобалар үшін Ұлттық қор қаражатын пайдалану секілді мақсаттар қойылған.

Ауыл шаруашылығында соңғы 10 жылдағы дәнді дақылдардың рекордтық өнімі жиналды – 27 миллион тонна.

Геосаяси шиеленіс және халықаралық қатынастар. Қазақстан бейбітшілік жолындағы диалогта пайдалы рөл атқара отырып, халықаралық аренадағы позициясын нығайтты. Сыртқы факторлар мен табиғи элементтердің теріс әсеріне қарамастан, Қазақстан ахуалды бақылауда ұстап, жан-жақты реформаларымызды жалғастыра алды. Осылайша, жасампаздық стратегиясын одан әрі жүзеге асыру көзделуде.

Дегенмен, мәселелер мен қиындықтар да жетерлік. Мысалы, көктемгі су тасқыны су инфрақұрылымын жақсарту қажеттілігін анықтады. Су қоймаларын салу және жөндеу, ирригациялық жүйелерді жаңғырту және су ресурстарын басқару тұжырымдамасы және оның кешенді жоспары әзірленді, сонымен қатар жаңа Су кодексінің жобасы қаралып жатыр. Онда 2030 жылға дейін 40-тан астам су қоймасын салу және 37 су қоймасын жөндеу қарастырылған.

Төтенше жағдайларды болжау және оның алдын алу жүйесін жаңғыртуға қатысты ауқымды жұмыстар басталды. Су мамандарының тапшылығы мәселесін шешу және зерттеу жұмыстарын жандандыру үшін Қазақ ұлттық су шаруашылығы және ирригация университеті құрылды.

Әлеуметтік саясат. 2 триллион теңгеден астам заңсыз шығарылған қаражат қайтарылды. Бұл қаражат мектеп құрылысына және инфрақұрылымдық жобаларға бағытталған. Алдын алу шаралары арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес күшейтілді. Мемлекет жемқорлыққа қатысты құқық бұзушылық фактілерін анықтау ғана емес, жемқорлықтың алдын алу үшін жұмыс жүргізіп жатыр.

«Заң мен тәртіп» қағидаты – құқық қорғау саласына ғана емес, мемлекеттік құрылысқа да қатысты; Қоғам тамырына принципті бойлау, уақыт пен күш-жігерді қажет етеді.

«Таза Қазақстан» экологиялық акциясы экологиялық мәдениеттің жаңа стандарттарын енгізуге бағытталған. Оған 3,8 миллионға жуық адам қатысып, 1,5 миллион тоннадан астам қоқыс жиналды, 3,2 миллионнан астам жасыл желек отырғызылды.

Үкімет экономиканың өсуін қамтамасыз ету және азаматтардың әл-ауқатын арттыру міндетін атқарады. Экономиканы әртараптандыру мен инфрақұрылымды жаңғыртуда нәтижелерге қол жеткізілді. 4% деңгейіндегі экономикалық өсу жеткіліксіз, жоғары өсу көздерін іздеу қажеттігі айтылған.

Қазақстан әлемдік экономикаға тығыз байланысты, теңге сыртқы факторлардың ықпалында. Ұлттық банк пен Үкімет неғұрлым бағамды басқара алатын нұсқаларға көшетін жолдарын зерттеп жатыр. Басты міндет – экономиканың тұрақтылығы мен тиімділігін қамтамасыз ету.

Заңнамалық инновациялар.

Әйелдердің құқықтары мен балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері бойынша заңдар қабылданды;

Кәмелетке толмағандарды қорлағаны үшін әкімшілік жауапкершілік енгізілді;

«Келешек» бірыңғай ерікті жинақтау жүйесі құрылды;

Мерзімі 90 күннен асатын адамдарға қарыз беруге тыйым салынды;

Медицина қызметкерлерін құқықтық қорғау күшейтілді;

Вейптерді сатуға және таратуға тыйым салынады;

Есірткі өндірісі үшін жауапкершілік күшейтілді;

Лудоманиямен күрес туралы заң күшіне енді;

Бұзақылық және мүлікке қасақана зиян келтіргені үшін жазаны қатаңдату;

2025 жылғы 1 шілдеден бастап үш дербес кассациялық сот құрылды – қылмыстық, азаматтық және әкімшілік;

Цифрландыру және жасанды интеллект. Қазақстан e-government дамыту бойынша әлемде 24-ші орында. It-қызметтер экспортын ұлғайту, Astana Hub табысты жұмысы көрініс тапты. Қазақстанды Еуразиялық кеңістіктегі ірі цифрлық хабтардың біріне айналдыру міндеті көзделген.

Жасанды интеллект технологияларын дамытуда Kazllm қазақ тілінің үлкен тілдік моделінің бірінші нұсқасы жасалды; Жыл соңына дейін Халықаралық Alem.AI жасанды интеллект орталығы ашылады; Жасанды интеллект адамдардың өмір туралы түсініктерін өзгертеді және оны қайта пішімдейді; 15 университетте жасанды интеллект бойынша Google курстары енгізілді; Жасанды интеллект (AI-Sana) саласындағы мамандарды даярлау бағдарламасы пысықталуда; Жасанды интеллектті қолдану саласын заңнамалық реттеу оны жауапкершілікпен пайдалану үшін қажет.

Бизнес пен кәсіпкерлікті қолдауда инвестициялық және іскерлік ахуалды жақсарту басымдық болып табылады. Бизнес жүргізу, экономикалық қылмыстарды қылмыссыздандыру мәселелері бойынша заң қабылданды. Мемлекет субсидиялау және жеңілдетілген несиелеу арқылы шағын және орта бизнесті қолдайды. 4,3 миллион адамды жұмыс орындарымен қамтамасыз ете отырып, экономикадағы ШОБ үлесі өскені жайлы айтылды.

Сыртқы саясат. Қазақстан Ресеймен, Қытаймен, АҚШ-пен және басқа елдермен ынтымақтастықты нығайтуда. Көпвекторлық стратегия сыртқы саяси бағыттың негізі болып қала береді. Қазақстан стратегиялық маңызы бар ел ретінде қарастырылады, бұл халықаралық аренада жауапты мінез-құлыққа міндеттейді. Қазақстан БҰҰ-ның дәйекті жақтаушысы болып табылады. Президент күн сайын ішкі саясат мәселелерімен айналысады, бұл сыртқы саясатқа қатысты қауесеттерді жоққа шығарады.

АЭС құрылысы. АЭС құрылысына үздік технологиялары бар шетелдік компаниялар тартылатын болады. Консорциумда қазақ тарапы бас оператор болады «Росатом» компаниясымен және қытайлық компаниямен келіссөздер жүргізілуде. Биыл компанияны таңдау үшін конкурстық рәсімдер өткізіледі

Қазақстан Орта держава ретінде халықаралық сенім дағдарысын еңсеруде маңызды рөл атқаруға ұмтылады. Орта державалар қайшылықты геосаяси полюстер арасында көпір бола алады.

Мемлекеттік тіл барған сайын сұранысқа ие және өзекті болып келеді. Қазақ тілін білу кәсіби өсу мен жеке табыстың факторына айналады. Отандық бизнес қазақ тілді тұтынушылардың сұранысын ескереді.

Ж.КАРАШЕВА,
Азаматтық құқық және азаматтық іс жүргізу,еңбек құқығы кафедрасының оқытушысы доктор PhD,

Ж.САПАРБЕКОВА,
аға оқытушы

ТҰРМЫСТАҒЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ШЕШІМДЕРІ

Тұрмыстағы зорлық-зомбылық - әлемнің көптеген елдерінде кең таралған әлеуметтік проблема, соның ішінде Қазақстанда да миллиондаған адамдарға әсер ететін күрделі әлеуметтік мәселе болып табылады. Бұл мәселе отбасы ішінде орын алып, физикалық, психологиялық, сексуалдық және экономикалық зорлық-зомбылықты қамтиды. Қазақстанда да бұл проблема өзекті болып табылады және оны шешу үшін кешенді шаралар қажет.

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың нысанасы – жақындары. Оларға жұбайы, ата-анасы, балалары, асырап алушылары, асырап алынғандар, аға-інілер/ағайлар мен апасіңлілер, ата-әжелер, немерелер, кәдімгі ерлі-зайыптылар жатады. [1, 67-72 б.].

Бұл проблема отбасы институтына айтарлықтай зиян келтіреді: жеке адамның құқықтары ғана емес, сонымен бірге жалпы мемлекеттің мүдделері де зардап шегеді. Мемлекет бұл институттың қолайлы дамуына және оның құқықтық қорғалуына мүдделі, өйткені отбасы қоғамның іргелі бірлігі, демографиялық процестің дамуына – халықтың табиғи өсуіне ықпал етеді [2, 187-195 б.].

2024 жылғы жағдай бойынша Қазақстандағы тұрмыстық зорлық-зомбылық статистикасы әлі де талқыланатын маңызды тақырып болып табылады. Соңғы мәліметтерге сүйенсек, елімізде қоғам мен билік өкілдерін алаңдатып отырған тұрмыстық зорлық-зомбылық фактілері көбейген. 2023 жылы тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қатысты құқық қорғау органдарына қоңыраулардың айтарлықтай саны тіркелді. Бұл мәселе туралы халықтың хабардар болуының артуымен

Батырбай МҰҚАШ,
заң кеңесшісі

де, есеп беру тетіктерінің жетілдірілуімен де байланысты. Сондай-ақ, Қазақстан үкіметінің тұрмыстық зорлық-зомбылықпен күресу, соның ішінде заңнаманы жетілдіру және зардап шеккендерге қолдау көрсету бағдарламаларын құру бойынша шаралар қабылдап жатқанын атап өткен жөн.

Республикамызда әйелдер тұрмыстық зорлық-зомбылыққа ұшырайды. Ішкі істер министрлігінің мәліметінше, 2023 жылы полицияға тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қатысты 99 026 арыз түсіп, соттар 67 270 адамды әкімшілік жауапкершілікке тартқан. [3, Казахстан: новый закон улучшен, но не доработан мақаласынан алынған http://surl.li/xzcast]

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың түрлері

Физикалық зорлық-зомбылық; бұл түрі жәбірленушінің денесіне зиян келтірумен байланысты. Мысалы, соққы, жарақат, басқа да физикалық шабуылдар, немесе тіпті өлтіру сияқты әрекеттер жатады.

Қазақстанда физикалық зорлық-зомбылық, әсіресе, тұрмыстық жағдайда, кең таралған. Статистикалық мәліметтер бойынша, көптеген әйелдер мен балалар осындай зорлық-зомбылықтың құрбанына айналады. Мұндай жағдайлар көбінесе жекелеген отбасыларда немесе жұптар арасында кездеседі.

Психологиялық зорлық-зомбылық: мұнда жәбірленушінің психологиялық жағдайына нұқсан келтіретін әрекеттер, мысалы – қорқыту, кемсіту, манипуляция, психологиялық қысым, тұрақты сын және оқшаулау жатады. Психологиялық зорлық-зомбылық жиі физикалық зорлық-зомбылықпен бірге жүреді, бұл жағдайды одан әрі ауырлатады.

Сексуалдық зорлық-зомбылық: бұл түрі жәбірленушінің сексуалдық құқықтарын бұзуымен байланысты, оның ішінде мәжбүрлеу, сексуалдық қысым, адамдардың еркіндігіне, қадір-қасиетіне және денсаулығына қауіпті әрекеттер.

Экономикалық зорлық-зомбылық: жәбірленушінің қаржылық ресурстарын бақылау, оған тәуелді ету, жұмысқа шығуына немесе білім алуына кедергі жасау немесе экономикалық тәуелділікті пайдалану арқылы жүзеге асады.

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың себептері

Әлеуметтік факторлар: жоғары деңгейдегі кедейлік, білімсіздік, әлеуметтік теңсіздік.

Мәдени факторлар: зорлық-зомбылықты қалыпты қабылдау, гендерлік стереотиптер, ерлер мен әйелдер рөлдеріне қатысты қоғамдағы көзқарастар.

Экономикалық факторлар: экономикалық тәуелділік, қаржылық қиындықтар немесе жұмыссыздық.

Отбасылық факторлар: отбасы ішінде зорлық-зомбылықтың ұрпақтан-ұрпаққа берілуі, зорлық-зомбылық жасаушының өткен тәжірибелері (отбасында зорлық-зомбылық көру), адамдардың эмоционалдық тұрақсыздығы.

Білім және ақпараттың жетіспеушілігі: тұрмыстық зорлық-зомбылық туралы ақпараттың жоқтығы немесе шектеулі болуы.

Құқықтық жүйе: заңдардың жеткіліксіздігі немесе тиімсіздігі, зорлық-зомбылық құрбандарына көмек көрсетудің жеткіліксіз жүйесі.

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың зардаптары

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың зардаптары ауыр әрі ұзақ мерзімді болуы мүмкін және әртүрлі аспектілерде көрінеді. Олардың ішінде:

Физикалық денсаулыққа әсері: жарақаттар, соның ішінде сынықтар, жаралар, созылулар.

Хроникалық аурулар (бастар ауруы, асқазан-ішек проблемалары).

Психологиялық денсаулық: депрессия, алаңдаушылық, PTSD (посттравматикалық стресс бұзылысы).

Өзін-өзі бағалаудың төмендеуі, өзін-өзі жек көру.

Әлеуметтік әсерлер: отбасылық қарым-қатынастардың бұзылуы.

Достармен және туыстармен араласудың шектелуі.

Экономикалық зардаптар: жұмысынан айырылу немесе жұмысты жалғастырудағы қиындықтар.

Қаржылық тәуелділік және дағдарыс.

Балаларға әсері: балалардың психологиялық және эмоционалдық дамуына теріс әсер ету.

Зорлық-зомбылықты қалыпты жағдай ретінде қабылдау.

Құқықтық және әлеуметтік мәселелер: заң қорғау органдарына жүгіну қиындықтары.

Қоғамда стигматизацияға ұшырау.

Шешімдер мен ұсыныстар

Заңнамалық шаралар: тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы заңдарды күшейту және құқық қорғау органдарының тиімділігін арттыру.

Білім беру: жастар мен қоғам арасында гендерлік теңдік, зорлық-зомбылықтың зияны туралы ақпарат тарату.

Қоғамдық қолдау: жәбірленушілерге арналған дағдарыс орталықтарын ашу, психологиялық және заңдық көмек көрсету.

Зорлық-зомбылықтың алдын алу: отбасылық қарым-қатынастарды нығайту, зорлық-зомбылықты қабылдамау мәдениетін қалыптастыру.

Салтанат Нүкенованы өлтіру (сонымен бірге Бишімбаев ісі) – Қазақстанның бұрынғы Экономика министрі Қуандық Бишімбаевтың әйелі Салтанат Нүкенованы өлтіруіне қатысты қылмыстық іс қаралып және одан кейінгі сот процесі өтті. Істе екінші айыпталушы да бар – қылмысты жасырды деп айыпталған Бишімбаевтың туысы Бақытжан Байжанов.

Тергеу мәліметтері бойынша, 2023 жылдың 9 қарашасына қараған түні Бишімбаев Астана қаласындағы мейрамханасының бірінде әйелін ұрып-соғып, 6-8 сағат бойы VIP кабинаның еденінде өлі күйінде қалдырған. Қуандық өз кінәсін мойындамай, әйелі сол күні кешке ішімдік ішіп, оны «агрессия» арқылы «арандатуға» себепкер болған. Экс-министрдің туысы қылмысты жасырды және қылмыс туралы хабарламады деп айыпталған – Байжанов Бишімбаевтың бұйрығымен бейнебақылау камерасынан кейбір жазбаларды өшіріп тастаған. Сондай-ақ іс бойынша сот үкімі шыққаннан кейін, Астана қаласының тұрғыны азамат Г. Бишімбаевтың ақшалай қаражатын (жазаны жеңілдету мақсатында) иемденуге әрекеттенген, оған қатысты қылмыстық іс қозғалған.

Бұл іс Қазақстанда тікелей эфирде көрсетіліп, алқабилер бақылайтын отбасылық зорлық-зомбылық бойынша бірінші сот болды. Бұл іс Қазақстанның өзінде ғана емес, оның шегінен тыс жерлерде де зорлық-зомбылық мәселесіне жұртшылықтың назарын аударды; ол Қазақстандағы тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қатысты заңнаманы қайта қарауға әсер етті; сондай-ақ маңызды мемлекеттік қызметтерді атқарған айыпталушының тұлғасына да назар аударылды.

13 мамырда Бишімбаевқа қатысты сот үкімі шықты. Байжанов 4 жылға бас бостандығынан айырылды. [4, Убийство Салтанат Нукеновой (материал из Википедии) алынған http://surl.li/bekqxc]

ҚОРЫТЫНДЫ

Тұрмыстағы зорлық-зомбылық – күрделі және көп қырлы мәселе, оны шешу үшін қоғамның, мемлекеттік органдар мен халықаралық ұйымдардың ынтымақтастығы қажет. Зорлық-зомбылықты тоқтату үшін әркімнің жауапкершілігі мен белсенділігі маңызды. Тек бірге әрекет ете отырып, біз зорлық-зомбылықсыз қоғам құра аламыз.

Салтанат Нүкенованың өлімінен кейін Қазақстанда әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықпен күресуге бағытталған заңнамаға өзгерістер енгізілді. Атап айтқанда, зорлық-зомбылық құрбандарын қорғау шараларын күшейтетін заң қабылданды.

Жазалар күшейтілді: тұрмыстық зорлық-зомбылық пен әйелдерге қатысты басқа да қылмыстарға қатысты заңдар қатаңдатылды.

Көмекке қол жеткізуді жақсарту: жәбірленушілерге көмек көрсетудің, оның ішінде бас-

паналарға қол жеткізу мен психологиялық қолдау көрсетудің нақты механизмдері құрылды.

Құқық қорғау органдарының жауапкершілігі: полиция және басқа да мемлекеттік органдардың зорлық-зомбылық туралы хабарламаларға ден қою талаптары күшейтілді. Бұл өзгерістерге қоғамның қысымы мен әйелдер құқығы саласындағы реформаларды жүргізуге шақыру түрткі болды.

(Қазақстан Республикасының заңы (Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу))

http://surl.li/oncldx

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ / СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ / REFERENCES

Tileubergenov Y. The role of social memory in reconstruction of the historical past. social memory and historical past /

Y. Tileubergenov, N. Pelevina, B.Taubaev et al. // Astra Salvensis. – 2018. – Vol. 6. – № 12. – P. 67-72.

Sidorova E.Z. Safety issues of the russian educational system / E.Z. Sidorova, V.V. Tarubarov, V.Y. Okruzhko et al. // Journal of Advanced

Убийство Салтанат Research in Law and Economics. – 2020. – Vol. 11. – № 1. – P. 187-195

Казахстан: новый закон улучшен, но не доработан http://surl.li/xzcast Нукеновой (материал из Википедии) http://surl.li/bekqxc

АҢДАТПА

Тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселелері әрқашан өте өзекті және талқыланатын заңнамалық, сонымен қатар теориялық проблемаларға айналып отыр. Сол мәселеге байланысты, бұл мақалада отбасылық-тұрмыстық проблемаларды шешудің негізгі ерекшеліктерін ашатын бұлтартпас ұстанымдар қарастырылды. Әртүрлі қылмыстық іс-әрекеттер жасауға және жәбірленушілер үшін ауыр зардаптарға әкеп соқтыратын, сондай-ақ Қазақстан Республикасының аумағында жойылуы және сол арқылы тұрмыстық зорлық-зомбылықты барынша азайтуға болатын ықтимал заңнамалық олқылықтар қарастырылды.

Негізгі сөздер: *тұрмыстық зорлық-зомбылық, тұрмыстық зорлық-зомбылық түрлері, тұрмыстық зорлық-зомбылық себептері, жәбірленуші, тұрмыстық зорлық-зомбылық салдары, құрбан, заң, мемлекет.*

АННОТАЦИЯ

Вопросы семейно-бытового насилия с каждым годом не теряют своей актуальности и продолжают оставаться дискуссионными на законодательном и теоретическом уровнях. Данная статья затрагивает и освещает неопровержимые позиции, раскрывающие особенности урегулирования семейно-бытовых проблем, которые впоследствии могут послужить триггером для совершения различного рода преступных деяний и повлечь за собой тяжелые для потерпевших последствия. Кроме этого в статье рассматриваются возможные законодательные пробелы, при устранении которых можно будет минимизировать семейно-бытовые факты насилия на территории Республики Казахстан.

Ключевые слова: *семейно-бытовое насилие, виды семейно-бытового насилия, причины домашнего насилия, жертва, последствия домашнего насилия, потерпевший, закон, государство.*

ABSTRACT

The issues of domestic violence do not lose their relevance every year and continue to be controversial at the legislative and theoretical levels. This article touches upon and highlights irrefutable positions that reveal the peculiarities of settling domestic problems, which can subsequently serve as a trigger for committing various types of criminal acts and entail severe consequences for the victims. In addition, the article examines possible legislative gaps, the elimination of which will help minimize domestic violence in the Republic of Kazakhstan.

Keywords: *domestic violence, types of domestic violence, causes of domestic violence, sacrifice, consequences of domestic violence, victim, law, state.*

ШЕТЕЛДІК КУРСТАР ТӘЖІРИБЕНІ НЫҒАЙТАДЫ

2024 жылдың 2-6 желтоқсан аралығында Гонконгта арнайы әкімшілік ауданында Гаага академиясының халықаралық құқық бойынша екінші озық курсы өтті. Курс «Азаматтық және коммерциялық істер бойынша шетелдік сот шешімдерін тану және орындау» тақырыбына арналды. Қазақстан Республикасының өкілі ретінде Алматы қаласының судьялары және Жоғарғы Сот мамандары, басқа да қала, облыстық, аудандық сотының судьялары осы маңызды іс-шараға қатысып, әлемдік сарапшылармен тәжірибе алмасу мүмкіндігіне ие болды.

Халықаралық құқықта шетелдік сот шешімдерін тану және орындау мәселесі жаһанданудың өзекті тақырыптарының бірі. Гаага академиясының бұл курсы әлемдік құқықтық практиканы дамытуға және Гаага Конвенциясы 2019 жылдың аясындағы негізгі мәселелерді талқылауға бағытталды. Аталған курс барысында қызметімізге сай маңызды ақпараттар талқыланды. Атап өтсек, негізгі бөлімдер:

1. Шетелдік сот шешімдерін тану және орындаудың жалпы презентациясы. Бұл бөлімде шетелдік сот шешімдерін халықаралық деңгейде тану және орындау механизмдері жан-жақты талқыланды. Әртүрлі елдер тәжірибесі негізінде жалпы құқықтық ұстанымдар ұсынылды.

2. Салыстырмалы шолу және заманауи тәжірибелер барысында қатысушылар әлем елдерінің құқықтық тәжірибелерін салыстыра отырып, шетелдік шешімдерді тану мен орындаудағы озық үлгілерді қарастырды. Бұл Қазақстанда сот жүйесіне жаңа тәсілдерді енгізуге ықпал етеді.

3. Публицистикалық тәртіптің тану шеңберіндегі рөліне келгенде құқықтық шешімдерді орындауда публицистикалық тәртіп қағидасының шектеулері ерекше назарға

сот шешімдерін тану және орындау бойынша жалпы халықаралық стандарттармен танысып, өзіміздің ұлттық заңнамаға сәйкес келетін тәжірибелерді зерттедік. Қытай, Норвегия, Италия, Германия елдерінің профессорлары баяндама жасап, өз елдерінің заңдарына тоқталып өтті. Шетел заңдары Қазақстан сот жүйесінде қолданысқа енгізуге болатын тиімді әдістерді анықтауға мүмкіндік берді.

алынды. Шетелдік сот шешімдерін орындау барысында ұлттық заңнаманың басымдығы талқыланды.

4. Гаага Конвенциясы 2019. Гаага Конвенциясының қалыптасу тарихы, негізгі ережелері және халықаралық деңгейде оның жүзеге асырылу мәселелері кеңінен қарастырылды. Конвенция шеңберінде шетелдік сот шешімдерін орындаудың тиімділігін арттыру жолдары айтылды.

5. Юрисдикциялық шектеулер резиденттік және сот таңдау мәселелері қозғалды, бұл бағытта соттың юрисдикциясын анықтауда резиденттік мәселесі мен сот таңдау ерекшеліктері сараланды. Бұл бөлімде халықаралық дауларды шешуде қолданылатын практикалық тәсілдер талқыланды. Қазақстан Республикасының атынан өзім бұл курсқа тыңдаушы ретінде қатысып, басқа елдердің құқықтық тәжірибесін зерделедім.

Қатысушылар тізімінде әлемнің 30-дан астам елдерінен, нақтырақ айтсақ – Қытай, Египет, Германия, Ганконг, Малайзия, Пакистан, Тайланд, Турция, Филипин, Ресей Федерациясынан судьялар, заңгерлер мен құқықтық сала мамандары болды. Бұл шара Қазақстанның халықаралық аренада құқықтық беделін нығайтуға ықпал етеді.

Біріншіден, курс барысында шетелдік

Екіншіден, Қазақстанның сот жүйесінде шетелдік сот шешімдерін орындау кезінде кездесетін қиындықтарды жеңуде жаңа тәсілдер мен шешімдер қарастырылды. Бұл бағытта шетелдік тәжірибеге сүйене отырып, нақты тетіктерді енгізу қажеттілігі айқындалды. Сонымен қатар, курс аясында түрлі елдердің судьялары және құқық саласындағы мамандарымен танысып, тәжірибе алмасу мүмкіндігіне ие болдық. Жаңа байланыстар орнату болашақта халықаралық әріптестікті нығайтуға және құқықтық мәселелерді шешуде ынтымақтастық орнатуға негіз болады.

Гаага академиясының бұл курсы Қазақстан судьялары үшін халықаралық деңгейдегі құқықтық тәжірибені игеруге таптырмас мүмкіндік болып табылады.

Үздік сот жүйесі қызметкерлерінің қатысуы еліміздің сот жүйесінің даму жолында маңызды қадам екенін көрсетті. Мұндай халықаралық курстарға қазақстандық судьялар мен заңгерлерді жиі жіберу арқылы халықаралық тәжірибені тиімді енгізуге болады.

Қанат УТЕУБАЕВ,
Алмалы ауданы №2 сотының судьясы
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ

ДОГОВОРНЫЙ РЕЖИМ ИМУЩЕСТВА СУПРУГОВ

В соответствии со ст. 39 КоБС брачным договором признается соглашение лиц, вступающих в брак (супружество), или соглашение супругов, определяющее имущественные права и обязанности супругов в браке (супружестве) и (или) в случае его расторжения.

Название «брачный контракт» является дословным переводом английского «marriage contract» и русским аналогом этого понятия. Опыт зарубежных стран, в которых возможность заключения брачного договора давно признана законодательством, свидетельствует о том, что, как правило, заключение брачного договора предшествует вступлению в брак.

Социально-экономическое же развитие казахстанского общества, эволюция семейных отношений и отношение к браку вполне объективно и закономерно обусловливают необходимость существования института брачного договора в семейном законодательстве Республики Казахстан. Введение договорного режима имущества супругов может способствовать не только упорядочению имущественных отношений, но и улучшать взаимодоверие между супругами.

Вместе с тем как относительно новый для семейного законодательства РК правовой институт брачный договор требует детального анализа и рассмотрения. Это касается определения его сущности и содержания, изучения предмета брачного договора, установление его субъектного состава.

Не менее значимыми являются порядок и условия заключения брачного договора. По ранее действовавшему семейному законодательству КазССР [1] имущественные отношения регулировались исключительно императивными нормами, которые устанавливали общую совместную собственность супругов на имущество, нажитое во время брака. Таким образом, любые сделки, направленные на изменение этого режима являлись противоречащими закону и признавались недействительными.

Считалось, что в советской семье духовные ценности должны преобладать над материальными. Кроме того, имущество супругов складывалось в основном из предметов потребления (мебель, личные вещи и др.). В связи с чем имущество, подлежащее разделу особой ценности, как правило, не имело, и круг этого имущества был весьма ограниченным. Учитывая вышесказанное, режим общей совместной собственности отвечал интересам большинства семей, что на тот момент являлось самым важным в идеологии общества.

Однако с развитием рыночных отношений и частной собственности ситуация изменилась и возникла необходимость в альтернативном урегулировании режима имущества супругов.

И действительно, если раньше эти нормы в основном соответствовали интересам супругов, учитывая круг предметов потребительского назначения, то в современных условиях, когда в составе имущества супругов может быть разнообразная недвижимость, средства производства, акции предприятий, другие ценные бумаги и др., правовое регулирование их имущественных отношений все чаще требует совершенно иного подхода к удовлетворению интересов сторон и другого пути решения вопросов, что, в свою очередь, и достигается заключением между брачующимися брачного договора.

Как уже отмечалось, впервые право супругов на установление отличного от законного

режима имущества было закреплено в ст. 38 Закона РК «О браке и семье» [2].

В этой статье впервые появилось понятие «брачного договора». Статья, в частности, содержала определения этого понятия. Итак, под брачным договором понималось соглашение лиц, вступающих в брак, или соглашение супругов, определяющее имущественные права и обязанности супругов в браке и (или) в случае его расторжения. В дальнейшем аналогичное понятие (с небольшими дополнениями) было включено в ст. 39 Кодекса РК «О браке (супружестве) и семье» от 26 декабря 2011 года, в соответствии с положениями которой брачный договор определяется как: «соглашение лиц, вступающих в брак (супружество), или соглашение супругов, определяющее имущественные права и обязанности супругов в браке (супружестве) и (или) в случае его расторжения» [3].

При этом необходимо отграничивать договорной правовой режим, устанавливаемый брачным договором, от соглашения между супругами о разделе их общего имущества, предусмотренного ст. 37 Кодекса РК «О браке (супружестве) и семье» от 26 декабря 2011 года.

Эти категории недопустимо отождествлять, как это допускается отдельными авторами [4, с. 19-20].

Дело в том, что брачным договором определяется правовой режим имущества супругов на будущий период, тогда как соглашение о разделе общего имущества является сделкой по уже приобретенному имуществу, на которое у супругов возникло субъективное право.

Принятие в Республике Казахстан Кодекса РК «О браке (супружестве) и семье» от 26 декабря 2011 года окончательно утвердило намерение законодателя по дальнейшему развитию института брачного договора в Казахстане, что, в свою очередь, подтверждается тем, что отдельные нормы, посвященные рассматриваемому институту, были уточнены и дополнены.

Первые попытки обобщения научного определения понятия брачного договора (контракта) были сделаны Ф.А. Брокгаузом и И.А. Ефроном более 100 лет назад в энциклопедическом словаре, в котором они определили брачный договор как юридический термин семейного права, который означает изложенное в специальном акте соглашение, заключенное до или после вступления в брак, и определяет имущественные и некоторые неимущественные отношения, вытекающие из брачного союза как для тех, что поженились, так и для третьих лиц, интересы которых могут сталкиваться с интересами того или другого супруга, или их вместе [5, с. 624].

Как справедливо замечает И.В. Жилинкова, современное понимание брачного договора не отличается новизной, поскольку, как правило, он определяется как разновидность гражданско-правовых сделок и на него распространяются общие правила, касающиеся соглашений. Этот факт трудно отрицать, как невозможно отрицать и тот факт, что брачный договор имеет ряд особенностей, которые должны быть учтены в современном определении его понятия, учитывая его смешанно-комплексную сложную правовую конструкцию [4, с. 29].

Данный аспект был полностью учтен казахстанским законодателем при формулировании законодательного понятия брачного договора в Кодексе РК «О браке (супружестве) и семье» от 26 декабря 2011 года.

Брачный договор является новейшим в Республике Казахстан видом договоров. И это, конечно, вызывает необходимость исследования его содержания, элементов и места в системе договоров. В связи с этим возникает вопрос о его правовой природе. Отдельные юристы считают брачный договор разновидностью супружеских договоров [4, с. 33].

Брачный договор является семейно-правовым договором, поскольку его субъектами являются только супруги. Но общая теория договорного права в отношении супружеских договоров пока, к сожалению, практически не разработана.

Недостаточными пока являются представления об их сущности и отличиях от гражданско-правовых договоров, не говоря уже о классификации, форме, условиях и последствиях их недействительности и других критериях. Отсутствие общих теоретических разработок по этому вопросу значительно затрудняет изучение института брачного контракта.

Конечно, по своей юридической природе и правовым последствиям брачный договор имеет ряд особенностей. Однако каких-либо положений, которые не укладывались бы в

конструкцию договора, брачный договор не имеет.

Таким образом, к нему можно предъявлять те же требования, которые выдвигаются и к другим договорам, то есть законность его содержания, свободное волеизъявление сторон, надлежащий субъектный состав, соблюдение определенной законом формы и др.

Утверждение же некоторых авторов об особом субъектном составе брачного договора [4, с. 37] не может отрицать наличие присущих брачному договору определенных цивилистических признаков, ведь в гражданском праве существует множество договоров с особым субъектным составом (договоры пожизненного содержания, договоры с участием физических лиц - потребителей и др.) и не выводит их за пределы гражданско-правового договора.

Брачный договор по своей природе является разновидностью гражданского договора, специфика которого заключается в том, что по своему субъектному составу, который определяется Кодексом РК «О браке (супружестве) и семье», он является семейно-правовым, а предмет регулирования, основу которого составляют отношения собственности, имеет преимущественно цивилистические черты.

По своему содержанию брачный договор, как правило, не является однородным (унитарным), а может содержать элементы различных договоров и считаться смешанным договором, соответствует требованиям ст. 381 Гражданского Кодекса РК [6].

Учитывая вышеизложенное, необходимо рассматривать брачный договор как гражданско-правовое соглашение, которому присущи как общие для любой сделки признаки, так и специфические. Особенностями этого договора являются:

- особый субъектный состав;
- содержание;
- предмет договора.

Однако это далеко не означает, что он существенно отличается от других видов договоров. Напротив, брачный договор должен соответствовать основным требованиям, предъявляемым к гражданско-правовым сделкам, как по форме заключения, так и по своему содержанию.

Лица, вступающие в брак, еще не являются супругами на момент заключения брачного договора. В то же время формулировка закона не совсем удачна, поскольку может быть истолкована как необходимость регистрации брака в кратчайший срок после заключения брачного договора, что на самом деле не так. Говоря о лицах, вступающих в брак, законодатель не имел в виду ограничить последующее за брачным договором заключение брака какими-то временными рамками, что подтверждается тем, что нигде далее в законе не уточняется, как скоро после заключения брачного договора должен быть зарегистрирован брак. В связи с этим более точным было бы говорить о лицах, собирающихся вступить в брак, а не о лицах, вступающих в брак. Следует также подчеркнуть, что заключение брачного договора не является дополнительным условием вступления в брак. Напомним, что перечень условий, необходимых для вступления в брак, содержится в ст. 9 КоБС и является исчерпывающим.

Особый интерес у граждан вызывает вопрос о возможности заключения брачного договора лицами, живущими в гражданском браке, под которым понимается устойчивая семейная общность без регистрации брака. Поскольку закон не признает партнеров по гражданскому браку супругами, то в отношении заключенного ими брачного договора действует общее правило: договор вступит в силу только после государственной регистрации брака. Если же лица, живущие в гражданском браке, изначально не намерены официально оформлять свои отношения, то заключение ими брачного договора бессмысленно, так как он никогда не вступит в силу.

Законом установлено, что брачный договор должен быть заключен в письменной форме и нотариально удостоверен (п.2 ст.40 КоБС). Сделка в письменной форме должна быть совершена путем составления документа, выражающего ее содержание. При необходимости помощь гражданам в составлении проекта брачного договора может быть осуществлена адвокатом юридической консультации или нотариусом, который будет удостоверять договор. Обязанностью нотариуса является разъяснение смысла и значения договора, а также правовых последствий его заключения, с тем, чтобы юридическая неосведомленность граждан не могла быть использована им во вред [7].

Текст договора должен быть написан ясно

и четко, относящиеся к содержанию договора числа и сроки обозначены хотя бы один раз словами. Фамилии, имена и отчества граждан, адреса и место жительства должны быть указаны полностью [7]. Договор должен быть скреплен подписями лиц, его заключивших. Если же по уважительной причине (вследствие физического недостатка, болезни, неграмотности) гражданин не может осуществить подпись собственноручно, то по его просьбе договор может быть подписан другим лицом. При этом подпись последнего должна быть засвидетельствована нотариусом либо другим должностным лицом, имеющим право осуществлять такое нотариальное действие, с указанием причин, в силу которых совершающий договор не мог подписать его собственноручно (п.4 ст. 152 ГК РК).

Допускается при совершении сделки использование средств факсимильного копирования подписи, электронной цифровой подписи, если это не противоречит законодательству или требованию одного из участников (п.2 ст. 152 ГК РК).

Для удостоверения брачного договора граждане вправе обратиться к любому нотариусу, работающему как в системе государственного нотариата, так и занимающемуся частной практикой. В соответствии с Налоговым кодексом нотариальное удостоверение брачного договора подлежит оплате. В разъяснении Министерства финансов РК по вопросам применения названного Кодекса сказано, что в каждом конкретном случае государственная пошлина должна взиматься исходя из условий брачного договора. Например, если договор предусматривает отчуждение конкретного недвижимого имущества, принадлежащего одному из супругов, в общую долевую собственность супругов, госпошлина должна взиматься согласно ст. 497 Налогового кодекса, как за удостоверение договоров, предметом которых является отчуждение недвижимого имущества, исходя из стоимости доли отчуждаемого имущества [8].

Если же помимо удостоверения договора нотариус принимал участие в составлении его проекта, то за оказание этой услуги госпошлина уплачивается в размере одного минимального размера оплаты труда. Нотариальное удостоверение осуществляется путем совершения на документе, которым является договор, удостоверительной надписи (п.1 ст.154 ГК РК). Поскольку брачный договор является разновидностью двусторонней сделки, на него распространяются те же правила, которые действуют в отношении сделок (гл.4 ГК РК), в том числе относящиеся к их форме.

Несоблюдение нотариальной формы брачного договора влечет его недействительность. В соответствии с законом такая сделка считается ничтожной, то есть недействительной, независимо от признания ее таковой судом (п.1 ст. 154 ГК РК, п.1 ст. 157 ГК РК). Недействительная сделка не влечет юридических последствий, за исключением тех, которые связаны с ее недействительностью, и недействительна с момента ее совершения (п.8 ст. 157 ГК РК).

Цель брачного договора — изменить законный режим имущества супругов для максимального приспособления этого режима к потребностям супругов. В результате изменения законного режима возникает режим договорный, который в какой-то мере иначе определяет имущественные права и обязанности супругов. Мотивы изменения законного режима на договорный могут быть совершенно различными, но какими бы мотивами не руководствовались супруги, юридического значения они не имеют.

Юридическая природа договора рассматривается по общим классификациям сделок, в частности, брачный договор является консенсуальным. Брачный договор может вступить в силу с момента достижения сторонами в надлежащей форме соглашения. Однако если договор заключен сторонами, которые только ещё намерены вступить в брак, он считается заключенным под отлагательным условием, т. е. начнет действовать лишь с момента регистрации брака.

Как уже было сказано выше, брачный договор является, как правило, двусторонним и возмездным.

Субъектный состав брачных договоров является специфическим. Субъектами договора могут быть супруги или лица, вступающие в брак. Особые требования к субъектному составу делает невозможным заключение брачного договора между фактическими супругами. Фактические супруги могут заключить между собой соглашение об установлении режима раздельной или долевой собственности на приобретаемое имущество, а также регулировании обязательственных правоотноше-

ний между собой, но это не будет являться брачным договором. Такой договор должен подчиняться общим правилам гражданского законодательства. В соответствии с п.3 ст. 209 ГК РК общая совместная собственность возникает только в силу закона и, следовательно, не может возникнуть в силу договора. Соответственно фактические супруги не могут установить для себя режим общей совместной собственности на имущество, приобретенное в период совместного проживания. По мнению М.В.Антокольской, в связи со значительной распространенностью таких браков представлялось бы весьма целесообразным прямо разрешить фактическим супругам заключать брачные соглашения, в том числе и с распространением на их имущество режима общей совместной собственности супругов [9, с. 168].

По нашему мнению, нецелесообразно регулировать брачным договором имущественные права и обязанности, возникающие при фактическом проживании в незарегистрированном браке. Фактический брак не является браком с точки зрения законодателя и потому не имеет юридической силы. Вопрос заключается не в том, чтобы принудить граждан к обязательному заключению брака, а в том, чтобы в правосознании укрепилось различие между браком фактическим и зарегистрированным в законном порядке. С точки зрения правовой регламентации использование брачных договоров с целью закрепления определенного режима имущества фактических супругов не вызывает каких-либо затруднений, однако право выполняет и воспитательные функции. В связи с этим для нас важны и моральный, и этический аспекты данной проблемы. Распространение фактических брачных отношений не должно ни к чему обязывать законодателя. Проживая совместно, гражданам целесообразно определиться, каким образом регулировать имущественные отношения, складывающиеся между ними на основании требований семейного или гражданского законодательства. Если граждане хотят заключать брачный договор, то они должны соблюдать требования закона, т. е. становиться супругами, в других случаях законодатель дает возможность отрегулировать отношения с помощью иных правовых средств. На наш взгляд, фактические брачные отношения не нуждаются в поощрении законом путем создания более благоприятного режима для фактических супругов.

Брачный договор является гражданско-правовой сделкой, соответственно, должен отвечать всем требованиям, предъявляемым к такого рода сделкам. Следует отметить, что заключение брачного договора является правом, а не обязанностью, поэтому вопрос о заключении брачного договора или отказа от его заключения супруги и лица, собирающиеся вступить в брак, решают самостоятельно и свободно. В то же время обязательно соблюдение требований о том, что в брачном договоре должна быть выражена общая воля супругов, т.е. их единое волеизъявление.

НУРАХМЕТОВА Г.Г. – к.ю.н., доцент кафедры гражданского права, гражданского процесса и трудового права юридического факультета КазНУ имени аль-Фараби

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

Кодекс КазССР от 6 августа 1969 года № 4276 «О браке и семье» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 22.10.1993 г.) (утратил силу)// www.zakon.kz

Закон Республики Казахстан «О браке и семье» от 17 декабря 1998 года (утратил силу) // http//www.online.zakon.kz.

Кодекс Республики Казахстан от 26 декабря 2011 года № 518-IV «О браке (супружестве) и семье» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 05.09.2024 г.)//www.zakon.kz

Жилинкова И.В. Брачный контракт (договор). – Харьков: «Ксилон», 2001. – 127 с.

Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. - СПб.: ПОЛРАДИС, 1993, T.IV. – 850 с.

Гражданский кодекс Республики Казахстан (Общая часть), принят Верховным Советом Республики Казахстан 27 декабря 1994 года (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.09.2024 г.) //www.zakon.kz

Закон Республики Казахстан от 14 июля 1997 года № 155-I «О нотариате» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 17.07.2024 г.) //www.zakon.kz.

Кодекс Республики Казахстан от 25 декабря 2017 года № 121-VI «О налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс)» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 09.09.2024 г.) // www.zakon.kz.

9 М.В. Антокольская Семейное право: учебник / М. В. Антокольская. — 3-е изд., перераб. и доп. — Москва : Норма, Инфра-М, 2013. — 431 с.

ЖЕКЕ СОТ ОРЫНДАУШЫЛАРДЫҢ ҚЫЗМЕТ АЯСЫ КЕҢ

Жеке сот орындаушысы «Атқарушылық іс жүргізу және сот орындаушылардың мәртебесі туралы» заңмен айқындалғандай, атқарушылық құжаттарды орындауда уәкілетті орган берген лицензия негізінде әрекет етеді. Оның қызметіне сот актілерін мәжбүрлеп орындату шаралары жатады. Жеке сот орындаушылар жоғарыда аталған заң талаптарын басшылыққа алып жүзеге асырады. Мысалы, осы заңмен борышкердің мүлкіне, банктік шоттарына тыйым салу сынды мәжбүрлеу шаралары көзделген.

Соған орай сот шешімін орындамай жүрген борышкерлер шоттарындағы ақша қаражатына сот орындаушысы инкассалық өкім шығарып, қажетті соманың өндіріп алушының шотына аударылуын қамтамасыз етеді. Борышкердің ақшалай қаражаты болмаған жағдайда сот орындаушысы оның жылжымалы немесе жылжымайтын

мүліктерін өткізу жөнінде шаралар қабылдайды. Қандай жағдайда да сот актілері мен қаулылары, т.б. құжаттары орындалуы керек. Өйткені, орындалмаған сот шешімдері мен үкімдерінің құны болмайды. Әділ шығарылған сот актілерінің орындалмауы халықтың сотқа деген сеніміне нұқсан келтіреді. Сол үшін жеке не мемлекеттік сот орындаушылар заңды күшіне енген шешім нәтижелі болуы үшін оның орындалу жолында бар мүмкіндікті қарастырады.

Мақаламыздың басында айтып кеткендей, жеке сот орындаушысы борышкердің мүлкін өткізуге құқылы. Бұл мүлікті бағалау оны электрондық аукцион нысанында сауда-саттыққа шығару жолымен жүзеге асырылады. Сот шешімін орындаудан жалтарып жүрген борышкерлер әкімшілік, қылмыстық жауапкершілікке тартылады. Сот актілерін орындауда үйден шығару, жалақыны өндіріп алу, алимент мәселелері істердің әлеуметтік маңызды санатына жатады. Осылардың ішінде алимент бойынша шешімдердің орындалуы көптеген қиындықтар туғызады.

Өкінішке қарай, борышкерлер арасында «бауыр еті» баласына қамқорлық жасаудан қашатындар жоқ емес бар. Олардың мұндай жауапсыздығы балаға зардап шектіреді. Мысалы, борышкер жұмыс істемейді, тіпті, оның тұрғылықты жері де бомайды. Атында ешқандай дүние-мүлік жоқ. Сондықтан, сот шешімінің орындалуын қамтамасыз ету үшін алдымен оларды жұмысқа тұрғызуға әрекет етеміз. Яғни, сот шешімдерін орындату мақсатында жұмыссыз борышкерлерге тиісті орындар арқылы жұмыс тауып беріледі. Борышкерлер арасында жұмысқа орналасудан бас тартатындар да кездеседі. Ондай кезде әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікке тарту шаралары жасалады.

Алимент мәселесінде айтарымыз, жеке сот орындаушылар борышкер мүлкіне тыйым салып, оны сауда-саттық арқылы сату және өндіріп алу сомасы шегінде банк шоттарына тыйым салады және шетелге шығуға шектеу қоя алады. Яғни, алимент өндіру жеке сот орындаушылардың тікелей міндеті екенін жоққа шығармаймыз. Дегенмен, бала тағдыры ел азаматтарының барлығын алаңдатуы тиіс. Болашағымыздың жарқын болуын қалайтын әрбір адам бала өміріне бейжай қарамай, оның ата-ана қамқорлығын бірдей көруіне, яғни, алимент мәселесінің тиімді шешілуіне барлық құзырлы орындар бірігe атсалысулары керек.

«Жұмыла көтерген жүк жеңіл» демей ме дана билеріміз, қоғамда борышкер әкелерді бұқаралық ақпарат құралдары арқылы ашық көрсетіп көпшілікке жария ету артықтық етпейді. Бала алдындағы парызды өтемеу – жауапсыздық екенін ұғындыратын билбордтар мен плакаттарды көпшілік жүретін жерлерге іліп қою, өзгелерді ойландырар еді. Жеке сот орындаушылар бірінші кезекте алиментке қатысты сот актілерін орындауға басымдық береді. Өйткені, оның артында бала тағдыры бар.

Жеке сот орындаушылар әкімшілік айыппұлдарды өндіріп алу туралы құжаттарды орындау мен атқарушы округтен тыс жерде атқарушылық іс-қимылдар жүргізу мүмкіндігіне ие. Олар өздері жүргізген атқару істерін атқарушылық іс жүргізу органдарының автоматтандырылған ақпараттық жүйесіне тіркеуге міндетті. Жеке сот орындаушысы өзін-өзі қаржыландырады. Жеке сот орындаушылар институтының қызмет аясы, құзыреті заңмен кеңейтілді. Мәселен, «Атқарушылық іс жүргізу және сот орындаушылардың мәртебесі туралы» заңда жеке сот орындаушысының құқықтары мен міндеттері айқындалған.

Жеке сот орындаушысы мәжбүрлеу шараларын қолдануға өкілеттігі бар, мемлекеттік функцияны атқарушы тұлға, Сондықтан, олардың жауапкершілігі мол. Жеке сот орындаушылары тек сот актілерінің орындалуын қамтамасыз етпейді, сонымен қатар, олар бизнес-құрылымдар пайдасына қыруар қаржы өндіріп, ел экономикасының дамуына да атсалысады.

Нұрлан АЙТЖАНОВ,
Ақтөбе облысының жеке сот орындаушылары өңірлік палатасының жеке сот орындаушысы

КРИПТОВАЛЮТА КАК ОБЪЕКТ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВ

Всемирная капитализация криптовалюты растет в геометрической прогрессии, а ее тенденция продолжает склоняться в сторону увеличения. Интенсивное вхождение криптовалюты в гражданский оборот вызывает необходимость в своевременных мерах по ее легализации, при этом отсутствие должной правовой регламентации может привести к потере перспективного источника экономического роста. Поскольку участники операций с криптовалютой не обладают закрепленным нормативно-правовым статусом, тем самым несут значительные риски в сделках с криптовалютой в силу того, что не имеют законных средств защиты своих интересов. Применение криптовалюты как альтернативного средства платежа, обмена, а также накопления вызвало небывалый интерес у граждан, предпринимателей, местных и иностранных инвесторов.

Для лучшего понимания правовой природы криптовалюты и ее соотношения с объектами гражданских прав хотелось бы раскрыть ее определение. «Краеугольным камнем» в криптовалюте стоит понятие блокчейна. Блокчейн (с английского языка blockchain - цепочка блоков) это распределенная база данных, которая используется совместно узлами компьютерной сети. В качестве базы данных блокчейн хранит информацию в электронном виде в цифровом формате. Блокчейны наиболее известны своей важнейшей ролью в системе криптовалюты, таких, как Биткойн, и является платформой для обеспечения безопасного и децентрализованного учета транзакций. Иными словами, блокчейн является неким цифровым реестром, который распределяется по всей компьютерной сети.

Академик М.К. Сулейменов справедливо сравнивает блокчейн с бисерным ожерельем, где каждая бусинка является ячейкой, носящей в себе определенную информацию о каждом действии, при этом данная цепочка не может быть ни повреждена, ни уничтожена [1]. Каждая новая ячейка является результатом математического вычисления в таком процессе, как майнинг, которая нанизывается уже на существующую цепочку блоков. Инновация блокчейна заключается в том, что она гарантирует прозрачность и безопасность записи данных, поскольку в любой момент каждый пользователь сети может просмотреть всю сформировавшуюся цепочку блоков, тем самым сводит на нет любые попытки обмана, подделывания или внесения изменений со стороны других пользователей.

Как отмечает в своей работе академик А.И. Савельев, наиважнейшим преимуществом системы блокчейна является ее полная децентрализованность, поскольку система полностью автономна от государства и независима от других систем [2, с. 94].

Криптовалюта имеет три основных признака: децентрализованность, анонимность и отсутствие гарантий. Под объектами гражданских прав принято понимать имущественные и личные неимущественные права и блага либо процесс их создания, составляющие предмет деятельности субъектов гражданского права [3, с.247]. Определение категории объектов гражданских прав необходим для установления определенного гражданского

правового режима, из которого будет определяться возможность совершения с ними определенных действий (сделок) со всеми известными юридическими последствиями. Так, согласно ст.115 ГКРК «к имущественным благам и правам (имуществу) относятся: вещи, деньги, в том числе иностранная валюта, финансовые инструменты, работы, услуги, объективированные результаты творческой интеллектуальной деятельности, фирменные наименования, товарные знаки и иные средства индивидуализации изделий, имущественные права, цифровые активы и другое имущество» [4].

Отнесение криптовалюты к категории «другое имущество», выдвинутый М.К. Сулейменовым, данный подход академик обосновывает тем, что законодателем не было установлено однозначного определения криптовалюте, а также, что криптовалюта не подпадает под перечень имущества, которое изъято либо ограничено в обороте, как следствие может свободно отчуждаться и переходить от одного лица к другому [1].

Такой подход также поддерживается немецкой доктриной, которая квалифицирует криптовалюту как «некодифицированный объект права» [5, с.694]. Такая формулировка основывается на том, что криптовалюта бесспорно имеет имущественную ценность, может выступать предметом относительных правоотношений, а владелец криптовалюты вправе свободно распоряжаться ею по своему усмотрению. Более того, немецкое законодательство предусматривает случаи обращения взыскания на криптовалюту, в случаях банкротства субъектов предпринимательства.

На наш взгляд, проблему законодательного закрепления криптовалюты можно решить путем применения аналогии с правовым режимом животных, поскольку животные фактически не являются вещью, но по отношению к ним применяется вещно-правовой режим. Применение такого подхода позволит создать механизм защиты криптовалюты как нематериального объекта, обладающего имущественной ценностью.

Вышесказанное позволяет нам сделать вывод о том, что нет необходимости в закреплении криптовалюты как отдельного объекта гражданских прав, если имеется возможность подобрать для нее соответствующий правовой режим, как пример таким может выступить категория «другое имущество». Дабы подкрепить вышесказанное стоит рассмотреть определение «имущество», данное в контексте ст. 1 Протокола № 1 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод, где под имуществом понимается всё, что обладает экономической ценностью для участников гражданского оборота и способна переходить от одного лица к другому [6].

Обобщая практику отнесение криптовалюты к определенному объекту гражданских прав, то в большинстве случаев криптовалюты приравнивают к категории «благо». Концепция «благо» весьма удобна для признания легитимности того или иного явления как объекта гражданских прав, поскольку «каждое благо нацелено на удовлетворение потребности субъектов» [11]. На что, в свою очередь, также нацелена и криптовалюта – удовлетворять интересы участников криптовалютного рынка, основанных на их рисках.

В литературе также обсуждается и товарная сущность криптовалюты, тем самым выдвигается позиция приравнять криптовалюту к «товарам», но рассматривать ее в качестве «цифрового товара» ввиду ее схожести с правовой концепцией «вещи», а также присущей ей вещных прав [8].

Априори криптовалюта не обладает материальными свойствами вещи, поскольку она не осязаема и не является объектом материального мира, ввиду этого криптовалюту относят к группе «бестелесных вещей». Такой подход объясняется тем, что имущественные права выступают неким аналогом бестелесной вещи. Ссылаясь на слова академика Ровного В.В. «к бестелесным вещам относятся имущественные права и информация, к телесным же приравниваются все вещи, являющиеся объектами материального мира» [9, с.310].

В свою очередь профессор К.И. Скловский пишет: «В случае рассмотрения права требования как объекта права (бестелесных вещей), существует возможность приравнять данные права к вещи, и к вещно правовому режиму, такой подход весьма эффективен и удобен с точки зрения юридической техники» [10, с.512].

Суть концепции бестелесных вещей состоит в том, чтобы на нематериальные объекты гражданских прав могли распространяться определенные нормы вещного права, поскольку нормы вещного права, в частности

нормы о праве собственности, распространяются на интересы субъекта по отношению к вещи. Ввиду этого весьма рационально применять отдельные нормы права собственности к нематериальным вещам.

Также стоит отметить и мнение профессора А.Т. Чурилова, который приравнивает криптовалюту к «товару». Профессор считает, что в ходе обмена биткойна на любой общеизвестный товар (автомобиль, квартира, дом) следует признавать такую сделку договором мены, в случае обмена биткойна на услугу, то такой договор должен рассматриваться как смешанный договор купли-продажи и возмездного оказания услуг [11, с.93]. Такой подход соответствует вышеприведенному подходу «благо», однако профессор делает акцент на полномочиях владения, пользования и распоряжения в ходе применения вещно-правовых средств. Ввиду того, что каждая единица криптовалюты уникальна, не может быть подделана, а каждая совершаемая сделка с ней автоматически вносится в единый электронный реестр, в большей степени характеризует криптовалюту как «цифровой товар».

На наш взгляд, при определении места криптовалюты в системе объектов гражданских прав, необходимо исходить из вещных параметров криптовалюты. Криптовалюта, как нами уже было выяснено, является бестелесной вещью, имеющая количественную и качественную составляющую, а также имеет свою стоимость и априори обладает имущественной ценностью, не говоря уже о том, что криптовалюте присущи признаки делимости и способность передаваться от одного лица к другому. Криптовалюту также возможно индивидуализировать в рамках каждого отдельного электронного кошелька, на котором она хранится, а также способна возвращаться в натуре. Логически уместно предполагать, что правособственник криптовалюты также имеет абсолютное правотребование не нарушать его прав владения, использования и распоряжения к неопределенному кругу лиц, права, которые были получены им в результате майнинга или заключения сделки по ее передаче или обмена.

Резюмируя все вышеизложенное, безусловно криптовалюта является инновационным и не до конца изученным явлением, а сложившийся плюрализм мнений ведущих мэтров-юристов права иной раз актуализировало предмет нашего исследования. Детальное изучение объекта гражданского права позволило нам выявить необходимые признаки объекта гражданского правоотношения, а также черты, необходимые для его выделения криптовалюты в объект гражданских прав. Таким образом, любой объект, выполняющий функцию удовлетворения потребностей субъектов, требует определения его правового режима, в частности, к криптовалюте необходимо оперировать те нормы законодательства, которые комплексно исходят из конкретных правоотношений, складывающихся по ее поводу.

С.Ж. СУЛЕЙМЕНОВА,
д.ю.н., профессор,
зав. кафедрой гражданского права,
гражданского процесса
и трудового права
КазНУ имени аль-Фараби

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

Сулейменов М.К. Цифровизация и совершенствование гражданского законодательства // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35012332(дата публикации:01.07.2020 г.)

Савельев А.И. Некоторые правовые аспекты использования смарт-контрактов и блокчейн-технологий по российскому праву//Закон. – 2017. – №5. – С.94-117.

Что такое технология блокчейн? // https://bewired.ru/chto-takoe-blockchain/ (дата публикации: 10.01.2022).

Гражданский кодекс РК (Общая часть) от 27.12.1994 года (с изменениями и дополнениями на 01.09.2024 г. // https://online.zakon.kz/

Kuhlmann N. Bitcoins — Funktionsweise und rechtlicheEinordnung der digitalen // CR. – 2014. – P. 694-695.

Протокол № 1 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод ETS № 009 (Париж, 20 марта 1952 г.) // https://docs.cntd.ru/document/901867999(дата обращения: 22.03.2022 г.).

Правовые аспекты регулирования Bitcoin в Украине //https://www.bitcoinsider.online/(дата обращения:11.04.2022 г.).

Криптовалюта в России: законодательные перспективы «цифрового товара»//https://plusworld.ru/journal/section_1817/plus-5-2017/kriptovalyuta-v-rossii-zakonodatelnye-perspektivy-tsifrovogo-tovara/(дата обращения:02.01.2022 г.).

Ровный В.В. Проблемы единства российского частного права: Научное издание.– Иркутск: Иркутский университет, 1999.– 310 с.

Скловский К.И. Собственность в гражданском праве: Учебно-практическое пособие: – Москва: Изд. «Дело», 1999. – 512 с.

Чурилов А.К. Вопросу о правовой природе криптовалюты //Хозяйство и право. – 2016.– № 9.– С.93-99.

ЕЛГЕ ҚЫЗМЕТ ЕТУ – МІНЕЗДЕН

Халқымыз әлімсақтан ел билеген хандардың хақ пікіріне жүгініп, байырғы билердің әділ шешімін бойына сіңіріп, «Артықша туған азамат, халыққа үлкен бел болар» деп адал тұлғаның соңынан ерген ғой. Елдің еңсесінің тік, мұратының асқақ, мерейінің үстем болуы әр саланы басқаратын мемлекетшіл, білімді де білікті басшы мен оның соңынан еретін қосшыларына тікелей байланысты.

Қолы таза, қанағатшыл, адал, әділ, халыққа жаны ашитын қызметкердің әрдайым жұртшылықтың арасында беделінің бекем, абыройының асқақ һәм биік екендігін де көріп жүреміз. Ал, адамның құқығын қорғау жолында еңбек етіп, сот төрағасы ретінде күрделі саланың қайыспас қайсар қара нары болуға бел буған жанға жүктелер міндет қашанда ауыр десек, өмірін осы салаға арнаған адал қызметкер қашанда құрметке лайықты деп білеміз.

«Әділ сот – туралықтың тірегі» деген қағидамен еңбек етіп жүрген Жәнібек аудандық сотының төрағасы Ержан Әліпқалиев бүгінде өз мамандығын шебер игеріп, тәжірибесі толысқан білікті заңгер.

Жәнібек ауданының Құрметті азаматы, аудандық қоғамдық кеңестің төрағасы, құқық қорғау саласының ардагері, доғарыстағы полиция подполковнигі Бекет Әліпқалиевтің отбасында 1980 жылы 16 тамызда дүниеге келген Ержан атты кенже ұлдың тәрбиесінің мығым, білімінің терең болуы заңдылықтай көрінеді маған. Отбасындағы үш ұл мен бір қыздың аяулы анасы, шаңырақтың алтын қазығы, әулеттің ұйытқысы, бауырмалдықтың дәнекері, ұрпақ тәрбиесінің алтын көпіріндей асыл жан, ардақты ұстаз Надежда Исмағұлқызының кенже ұлы Ержанға артқан үмітінің ақталғаны да ақиқат. Бала кезінен азаматтың сымбатын ашып тұратын полицейдің формасына қатты қызығып, болашақта тәртіп сақшысы болсам деп қиялдап өскен жеткіншек 1997 жылы Жәнібек ауылындағы №1 орта мектепті аяқтаған соң, Ақтөбе қаласындағы ішкі істер органы қызметкерлерін даярлайтын оқу орнына құжатын тапсырғанымен, оқуға түсе алмапты. 1998 жылы «Қаржы» мамандығы бойынша Орал қаржы-экономикалық колледжіне түсіп, 2000 жылы аталған

колледжді «Салықтар бойынша қаржыгер» біліктілігі бойынша бітірді. Білімін жетілдіруге талпынған жас сол жылы Алматы коммерциялық институтының «Қаржы және несие» мамандығы факультетіне оқуға түсіп, «Экономист» мамандығын игерді. Бала кезден армандаған заң саласының маманы болу жолындағы талпынысын тоқтатпай, Каспий қоғамдық университетін «Құқықтану» мамандығы бойынша аяқтап, «Заңгер» біліктілігін алып шықты.

– Өмірде сөзі сара, ізі дара, ойы нық, пікірі мық, айтары айқын, жерлестерінің махаббатына бөленіп, ыстық ықыласына оранған доғарыстағы полиция подполковнигі, аяулы әкем Бекет Әліпқалиев пен Жәнібек ауданының Құрметті азаматы, осы ауданның тумасы, ҰҚК тергеу бөлімінің тергеушісі қызметінен осы департаменттің басшысына дейінгі қызмет баспалдақтарынан өткен, ҚР Президентінің Жарлығымен ҚР Жоғарғы Сотының судьясы, ҚР Жоғарғы Сотының қылмыстық істер жөніндегі коллегиясының судьясы болып абыройлы қызмет атқарған юстиция полковнигі Ғалихан Бапаховты өзіме әркез үлгі тұттым, құқық қорғау саласының қызметкері болсам деп алдыма нақты мақсат қойдым. Еңбек жолымды Ақсай қаласында орналасқан «АС - Сервис» ЖШС-да жұмысшы болып бастадым. Туыпөскен Жәнібек ауылына оралып, 2002–2006 жылдары Жәнібек аудандық сотында маман болып жұмыс жасадым. Аудандық архивке құжаттарды өткізу, электрондық поштаға түсетін хаттарды, шығарылған қаулы-қарарларды тіркеумен айналысып, сол кездегі аудандық соттың төрағалары болып еңбек еткен Жұмәлі Нұрмұхамбет пен Жайдар Рушановтың бойындағы сауаттылық, темірдей тәртіпті өз бойыма бағдар еттім, – дейді Ержан Бекетұлы.

Ержан Әліпқалиев Жәнібек аумақтық учаскесінің аға сот орындаушысы, Жәнібек аудандық сотының бас маман – сот отырысының хатшысы, БҚО табиғи ресурстар және табиғатты пайдалануды реттеу басқармасының бас маманы болып жұмыс жасай жүріп, тәжірибесі толысып, шығармашылық тұрғыдан шыңдала түсті.

2016–2018 жылдар аралығында ҚР Жоғарғы Сотының жанындағы Сот төрелігі академиясында оқып, 2019–2022 жылдары Атырау қаласы №2 сотының судьясы болып еңбек етті. 2023 жылдың қаңтарынан бастап Жәнібек аудандық сотының төрағасы болып тағайындалды.

«Біз еркін болу үшін заңдардың құлы болуымыз керек»

– Алаштың алдаспан ұлы Әлихан Бөкейханов «Заң адам пайдасына жазылады, адам заң үшін тумайды ғой» дей келе «Жұртқа – әділ би пайдалы, көпке сүйенген, көп сөзін тыңдаған, билігін орнына жұмсайтын, арам жемейтін, іс білетін, ел мүддесін ашық қорғай алатын – болыс пайдалы» деп бүгінгіше айтқанда қара қылды қақ жарар судьяларға қойылатын талаптарды түгендеп берген-ді. Осындай талаптарға сай болу басты қағидам деп білемін, – дейді Ержан Бекетұлы.

Сот саласында да дала философиясымен сабақтасқан билер сотының дауды бітімгершілік жолымен шешудегі ғажайып тәсілдерінің заманға лайықтала түрленіп, жаңарып жатқанына куәміз. Дауларды балама тәсілдермен шешудің тиімділігін арттыру мақсатында «Медиация туралы» заң қабылданғаннан кейін біздің елімізде азаматтар арасындағы даулар сотқа дейін медиация жолымен шешіле бастады. Азаматтарға істі сот процесіне жеткізгеннен гөрі татуласқан неғұрлым тиімді. «Билік айтқан би емес, бітім тапқан би болар» демекші бүгінгі таңда ауданымызда кәсіби және кәсіби емес медиаторлардың жерлестеріміздің арасындағы туындаған жікті жымдастырып, оларды өзара мәмілеге шақырып, татуластыру жолында еңбектеніп жатқанына куәміз. Конституцияның талабына сәйкес, құқығы шектелген, бұзылған азаматтар өзінің құқығын сот арқылы қорғайды. Бірақ, сотқа дейін бұл дауды реттеу мәселесі, яғни, сотпен қоса баламалы түрдегі дауды шешудің мәселесі жетілдіріліп, 2011 жылдан бері дау мен жанжалды соттан тыс қарау үшін «Медиация туралы» заң қабылданғалы, біздің ауданымызда да адамдар материалдық жағдайына байланысты қылмыстық

және әкімшілік құқық бұзушылық істер бойынша кәсіби емес медиаторлардың көмегіне жүгіне алады.

Тәжірибемде байқағаным, сотта істі қараған кезде медиацияны қолданған тиімді, өйткені, тараптар үшін қаржылық жағынан соттық шығынға қарағанда төмен және уақыт үнемделеді. Әдетте, сотта істі қарау ұзаққа созылады, тіпті бірнеше айларға созылуы мүмкін. Бірнеше мәрте сот отырыстары белгіленеді, оған тараптардың бірінің өкілдері келмеуі де мүмкін, сөйтіп жағдай ушыға түседі. Бұл ретте медиацияның келесі ерекшеліктері – тараптардың еріктілігі және жеделдетілген шараның бейресмилігі алдыңғы қатарға шығады. 2024 жылдың 9 айында Жәнібек аудандық сотының сот өндірісіне азаматтық істер бойынша 143 арыз түсті. Соның ішінде медиация тәртібімен 21 істің аяқталғанын баса айтқым келеді.

Бүгінгі күні қоғамдағы өзекті мәселенің бірі – ажырасу. Сезімі сарқылған жұбайлар заңмен мал-мүлкін, жиған-тергенін бөліске салып, екі жаққа кеткенімен оның салдарынан психологиялық, моральдық, материалдық тұрғыдан зардап шегетін бала барын тасада қалдыратын секілді. Заңды жұбайынан баласына әкелік мейірім тұрмақ заңда көзделген алиментті өндіре алмай дағдарып, соттың табалдырығын тоздыратын әйел-аналардың жанайқайын терең түсінеміз. Қай елде болмасын, ажырасу мәселесі өзінің шешуін таппаған шетін мәселе. Идеологиямызды бекемдеп, ұлттық санамызды жаңғыртып, нығайтып, көзқарас, мінезімізді түзеу жолында жұмылуымыз қажет. Әрбір ата-ана, ер мен әйел дүниеге баланы әкелді ме, оның өсуіне, материалдық жағдайына, адами және заң тұрғысынан жауапты екенін сезінуі тиіс деп есептеймін.

2024 жылдың 9 айында Жәнібек аудандық сотына сот өндірісіне неке бұзу бойынша 25 арыз түсті. Оның ішінде қараусыз қалдырылғандар – 8, неке бұзуды қанағаттандырған шешім бойынша – 10, арызын қайтарып алу бойынша – 7 арыз тіркеліп отыр. Алимент өндіру бойынша 2024 жылдың 9 айында сот өндірісіне – 12 арыз түсіп, сот бұйрығы шығарылғандар саны – 10 болса, арызы қайтарылғандар саны – 2 құрады, – деп атқарып отырған қызметіне жан-жақты шолу жасаған Ержан Бекетұлының жұмысын терең меңгергендігі сөйлеген сөзінен айқын аңғарылып тұрды.

«Адамдық борышың – халқыңа қызмет қылу» деп ұғынған алғыр жігіттің шаңырағының шамшырағы, ақылына көркі сай, білімді де білікті, сабырлы да салмақты, инабатты да парасатты, мейірімді де жайдарлы, кең пейілді, отбасының ұйытқысы Эльвира – ата-енесінің қадірменді келіні, Ерасыл, Талғар, Айбар, Раяна есімді ұл-қызды өмірге әкелген аяулы ана. Ерінің жеткен жетістіктеріне көңілі марқайып, тынымсыз жұмысына әркез қолдау жасап, жігерлендіріп отырады.

Ержан Әліпқалиев жүгі ауыр «Әділет» деген асыл қасиетті ту қылып ұстанып, мемлекетіміз бен азаматтардың конституциялық мүдделерін қорғауды, қоғамдық және мемлекеттік тәртіпті сақтауды маңызды міндеті санайды. Күш-жігер мен төзімділікті, әділдік пен жауаптылықты талап ететін сот саласындағы абыройлы да адал еңбегі үшін ҚР Судъялар одағының экс төрағасы С.Абдолланың, Атырау облысының әкімі С.Шәпкеновтың, Атырау қаласының әкімдері К.Оразбаевтың, М.Қалауидің атынан Алғысхатпен марапатталды.

«Сыпайылық – сыйыңды арттырады, кеңдік – құрмет туғызады, шыншылдық – сенімге жеткізеді», – демекші, Ержан Бекетұлына Жәнібек жұртшылығының арасында беделіңіз биік, абыройыңыз асқақ, әділдік ұстанымы аясында қара қылды қақ жаратын қазы болыңыз дейміз!

Меңдігүл ФАЗЫЛОВА,
Қазақстан Журналистер одағының мүшесі,
ЖӘНІБЕК АУДАНЫ,
БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ

В Послании «Справедливое государство. Единая нация. Благополучное общество» Глава нашего государства Касым-Жомарт Токаев акцентировал внимание на необходимости обеспечения верховенства права и качества отправления правосудия.

Диана САМЕТАЕВА,
магистрант Академии правосудия при Высшем судебном совете РК

Отчасти реализация указанной задачи невозможна без правильного и единообразного применения судами законодательства, связанного с оспариванием односторонних сделок.

В силу ст. 147 ГК сделками признаются не только действия граждан и юридических лиц, направленные на установление гражданских прав и обязанностей, но и действия, направленные на их прекращение.

Односторонний отказ от договора является действием, направленным на прекращение прав и обязанностей, а поэтому является ничем иным, как гражданско-правовой сделкой. А поэтому отказ от договора как односторонняя сделка может быть предметом судебного оспаривания в порядке гражданского судопроизводства.

В практике участники гражданского оборота обращаются в суд как с требованием о признании незаконным одностороннего отказа от договора, так и с требованием о признании недействительным одностороннего отказа от договора. Что интересно, так это то, что местные суды допускают возможность рассмотрения и тех и других исковых требований.

Вместе с тем в силу статьи 9 ГК способами судебной защиты прав являются способы, которые перечислены в данной статье либо способы, прямо предусмотренные иными законодательными актами. В частности, статья 9 ГК предусматривает такой способ судебной защиты, как требование о признании сделки недействительной. В то же время действующее законодательство не предусматривает такой способ судебной защиты, как требование о признании одностороннего отказа от договора незаконным.

По смыслу закона незаконность сделки может являться лишь одним из оснований для признания сделки недействительной, что прямо вытекает из содержания пункта 1 статьи 158 ГК. Как представляется автору настоящей статьи, указание такого способа судебной защиты, как требование о признании одностороннего отказа от договора незакон-

ным является некорректным. Представляется, что в целях юридической чистоты суды первой инстанции еще в стадии подготовки должны ориентировать истцов на уточнение исковых требований.

Гражданское законодательство в зависимости от количества сторон разграничивает односторонние, двусторонние и многосторонние сделки.

В силу статьи 148 ГК односторонней считается сделка, для совершения которой в соответствии с законодательством или соглашением сторон, необходимо и достаточно выражение воли одной стороны. Например, односторонними сделками являются доверенность, принятие наследства, отказ от наследства, завещание, уведомление об одностороннем отказе от договора и т.д.

Вопрос о том, будет ли решение единственного участника юридического лица односторонней сделкой, является спорным. Как известно, для вынесения такого решения и наступления его правовых последствий достаточно выражения воли одного лица. Гипотетически такое решение подпадает под признаки, отраженные в пункте 1 статьи 148 ГК, а поэтому решение единственного участника юридического лица, можно назвать односторонней сделкой. Как уже было сказано выше, доверенность является односторонней сделкой. Вместе с тем надо разграничивать доверенность на совершение определенных действий, не связанных с реализацией полномочий поверенного в суде, и процессуальную доверенность.

Действительной доверенности на продажу квартиры может быть предметом иска, т.е. самостоятельным способом судебной защиты, то рассмотрение в суде требования о признании недействительной процессуальной доверенности носит спорный характер. Так, истец Макин обратился в суд с иском к ТОО «Сантехник» с требованием о признании процессуальной доверенности, выданной последним своему юристу на представление интересов по гражданскому делу недействительной. Истец, обращаясь в суд с таким требованием, полагал, что его удовлетворение откроет для него возможность в дальнейшем поставить вопрос о пересмотре по вновь открывшимся обстоятельствам судебного решения, по которому ТОО «Сантехник» являлся бы истцом, выигравшим дело, а Макин - проигравшим ответчиком.

Суд отказал в принятии иска о признании недействительной процессуальной доверенности. Свое определение суд мотивировал тем, что действующее процессуальное законодательство предусматривает несколько иной механизм оценки процессуальной доверенности на предмет наличия у нее юридической силы, сославшись на правила статьи 61 ГПК. При этом суд указал, что если полномочия представителя не подтверждены надлежащим образом оформленной доверенностью, то в этом случае представитель не допускается судом к участию в судебном процессе. В то же время вполне логичным представляется оспаривание в судебном порядке доверенностей, не связанных с реализацией представителей своих процессуальных полномочий. Это объясняется тем правовым эффектом, который влечет за собой такая доверенность.

Временно и.о руководителя ТОО «Книга» оформил доверенность на имя гражданина Иванова с правом подписывать любые документы от имени названного товарищества.

Думанов обратился в экономический суд с иском о признании недействительной доверенности, выданной от имени ТОО «Книга» за подписью Березина на имя Иванова. Экономический суд на основании подпункта 1) статьи 277 ГПК производство по делу прекратил, полагая, что такое требование, как признание недействительным доверенности не может быть предметом судебного разбирательства.

Суд апелляционной инстанции с определением экономического суда согласился, также полагая, что требование о признании недействительности доверенности не может быть предметом самостоятельного спора.

Суд кассационной инстанции судебные акты судов первой и второй инстанций отменил, указав, что доверенность представляет собой одностороннюю сделку, а поэтому к ней применяются общие правила и положения о недействительности сделок. Поэтому суд кассационной инстанции направил дело в суд первой инстанции для рассмотрения по существу.

Односторонние сделки, включая отказ от договора и выдачу доверенностей, могут быть предметом судебного оспаривания. Однако формулировка исковых требований должна соответствовать законодательству.

Дальнейшее совершенствование судебной практики требует как нормативных разъяснений со стороны высших судебных инстанций, так и детального анализа практики с оспариванием односторонних сделок.

ЗАҢ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ,
ҒЫЛЫМИ–ПРАКТИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

Жазылу индексі:
75849

Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінде тіркелген
Куәлік №KZ79VPY00081542,
2023 жыл, 9 қараша

Жарияланған мақала авторларының пікірлеріредакция көзқарасымен сәйкес келе бермеуі мүмкін

ЖУРНАЛДА ЖАРИЯЛАНАТЫН ҒЫЛЫМИ МАҚАЛАЛАРҒА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР:

- МАҚАЛАҒА ҰСЫНЫС ХАТ ҚОСА ТАБЫСТАЛУЫ ТИІС;
- МАҚАЛАҒА ҚОСА, ҚАЗАҚ, ОРЫС ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛДЕРІНДЕ ЖАЗЫЛҒАН ТҮЙІН ТАБЫСТАЛАДЫ;
- МАҚАЛАҒА ҚОСА, МӘТІННІҢ ЭЛЕКТРОНДЫҚ НҰСҚАСЫ ЖӘНЕ АВТОРДЫҢ ФОТОСУРЕТІ ҚОСА ТАБЫСТАЛУЫ ТИІС;
- ІЛЕСПЕ ХАТТА АВТОРДЫҢ АТЫ-ЖӨНІ, ҚЫЗМЕТІ, ҒЫЛЫМИ АТАҒЫ КӨРСЕТІЛУІ КЕРЕК;
- МАҚАЛАНЫҢ СОҢЫНДА ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ КӨРСЕТІЛУІ ТИІС;
- МАҚАЛАНЫҢ КӨЛЕМІ 14-КЕГЛЬМЕН ТЕРІЛГЕН 9-10 БЕТТЕН АСПАҒАНЫ ЖӨН;
- МАҚАЛАНЫҢ МАЗМҰНЫ ҮШІН ЖАУАПКЕРШІЛІКТІ АВТОР КӨТЕРЕДІ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

050012, Қазақстан Республикасы,
Алматы қаласы, Х.Досмұхамедұлы көшесі, 68 «б» үй.
Телефондар: +7 702 468 0208, +7 708 929 9874

Теруге 10.1.2025 ж. жіберілді. Басуға 20.1.2025 ж. қол қойылды.
Пішімі 60х90 1/8. Тапсырыс № 1. Таралым 1360.
Журнал айына бір рет жарық көреді.
Журналдың терімі мен бет қаттау жұмыстары «Заң»МК» ЖШС-нің компьютерлік орталығында жасалды. Офсеттік басылым

«Принт плюс» ЖШС баспаханасында басылды. Алматы облысы, Өтеген батыр кенті,
Сейфуллин көшесі, 2 «в» үй,
Телефондар: факс 8727-2-51-78-27, 8727-2-51-78-31

ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАРЛЫҚ МАҢЫЗДЫ ЖАҢАЛЫҚТАРЫ

ZANMEDIA.KZ

ВСЕ СВЕЖИЕ НОВОСТИ КАЗАХСТАНА

Жазылу индексі: 75849

Біздің басылымдарда:

- өз компанияңыз туралы PR-мақалалар;
- модульдық немесе, өзге де жарнамалар;
- кезекті аукцион немесе, өзге де сауда-саттық туралы хабарлама;
- өз компанияңыздың жылдық балансын немесе қаржылық есептерін жариялауға мүмкіндіктеріңіз бар.

Вы можете:

- Опубликовать PR-статью о вашей компании
- Опубликовать модульную или имиджевую рекламу
- Оповестить об очередном аукционе или проводимых торгах
- Опубликовать годовой баланс вашей компании или финансовую отчетность

Байланыс телефондарымыз:

Басылымға жазылу құны және оны рәсімдеу мәселелері бойынша:
8 747 995 6347

Жарнама мәселелері бойынша телефондар:
+7 708 929 9874

E-mail: **zanreklama@mail.ru**

Контактные телефоны:

По вопросам стоимости и оформления подписки и издания:
8 747 995 6347

Телефоны для рекламы:
+7 708 929 9874

E-mail: **zanreklama@mail.ru**